

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • KASIM 1986 • YIL : 23 • SAYI : 11 • 400 LİRA (KDV DAHİL)

Dövizlilere Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler / 4

AÇIK OTURUM / 7

Necdet Durakbaşı

Prof. Dr. Sait Güran

Doç. Dr. Ersan İlal

Prof. Dr. İzzettin Önder

Oyun içinde Oyun / 27

Doç. Dr. Gül. G. Turan

Türkiye'de Piyasa Ekonomisi

şılıyor mu? / 33

Egge Cansen

Sermaye Piyasası / 37

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

AET'nin «Ortak Dış

Ticaret Politikası'nın

Yygulanması / 45

Ömer Bolat

Yeni Satın Alma Anlayışı

Dış Basından) / 57

Doç. Dr. Gülseren İzmir

Ayın Ekonomik Olayları / 59

Dr.. Yıldırım Kılış

HUKUKA BAĞLI DEVLET FİKRİ
ve
TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALAR

**MUTLUYUZ
GURURLUYUZ
GÜCLÜYÜZ**

**SERMayemiz
50
MİLYAR'A
YÜKSELDİ.**

Bankamız Genel Kurulu'nun 11 Temmuz 1986 tarihli toplantısında alınan karar gereği sermayemiz 50 milyar liraya yükseltildi.

GARANTİ BANKASI

başarılarla dolu

ERKA®

teknolojik gelişmemizi 1983 yılında
"International Trophy for Technology"
ödülünü alarak uluslararası düzeyde de
ispatladık.

ERKA

BALATA ve OTOMOTİV
SANAYİ A.Ş.

Rami Kışla Cad. 123,
İstanbul

Tel: 576 30 66

Telex: 23228 Ebos tr

ERKA, bir KURTKAYA Holding kuruluşudur.

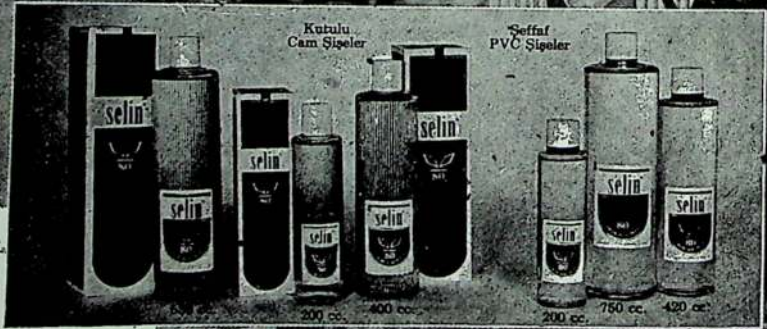
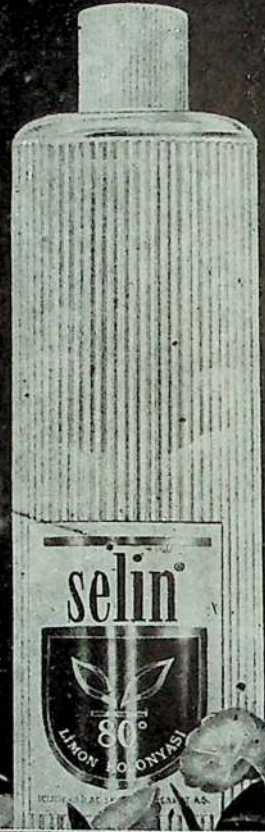
selin®

LİMON KOLONYASI

80°

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşantı düşeyin... Serinlik ormanında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin
• Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkan
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim Baykal
• Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt •
Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi
Bursal • Ege Cansera • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı
• Mehmet Gün Çalık • Şinasi Çelikkol • Özer
U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel •
Zeki Döşluoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın
Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay
Essoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr.
Emre Gönençay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu •
Erhan Işıl • Doç. Dr. Haluk A. Kabaaloğlu •
Prof. Dr. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaloğlu
• Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Dr.
Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr.
Erol Manisalı • Doç. Dr. Orhan Morgil • Prof.
Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin
Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özarslan
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay
Özlühan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun
Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha
Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan
• Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N.
Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tun-
cer • Nezihi Tunçsiper • Doç. Dr. Gül G. Turan
• Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Güngör Uras •
İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan
Yalın • Dr. Güksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yâkcel

Basım-Yayın Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bir önceki sayımızda da belirttiğimiz gibi, Dergi'de genellikle ekonomik konulara yer verilmektedir. Ancak, «Açık Oturum» bölümünde, sırası geldikçe, ülkemiz ve toplumumuz açısından önemli görülen sosyal ve hukuki konular da tartışılmaktadır. Bunun yeni bir örneği bu sayıda sunulmakta, güncel bir konu olan «Hukuka Bağlı Devlet Fikri ve Türkiye'deki Uygulamalar» üzerinde durulmaktadır. «Açık Oturum»a konuşmacı olarak katılan değerli bilim adamlarımız, konuyu çok yönlü olarak inceliyorlar; uygulamadaki aksaklıkları ve sapmaları ortaya koyuyorlar; yasa- ma, yürütme ve yargı organları ile yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğini açıklıyorlar :

Tarihsel gelişmeye bakıldığında, hukuka bağlı devlet kavramı, siyasal gücü kullananların, yöneten ve yönetilen ayırımının gerçekleştiği bir toplumu, «kaba kuvvet yerine belirli kurallara çerçevesinde idare etmeleri» temel ilkesine dayanır. İyi organize edilmiş, etkin biçimde çalışan, yeterli donanımlara sahip, temel hak ve özgürlükler ile kamu düzeni gengesini gereğince kuran bir devlet, güçlü bir devlettir. Ancak, güçlü devlet anlayışında, hukuk devleti kavramının önemli bir yeri vardır. Bu anlamda güçlü devlet, siyaset yönetimin hukuka beraber yaşamasını en iyi sağlayan devlettir. Öte yandan kişilerin güçlü olmaları, toplumu; toplumun güçlü olması, devleti güçlü kılar. Kişiler bu güçlerini, ancak gerçek bir demokratik sistem ve özgürlük içinde ortaya koyabilirler.

Dergi'de yer alan diğer yazıları da, her zaman olduğu gibi, ilgi ile izleyeceğinizi ümit ediyoruz. Bu arada «Oyun İçinde Oyun» ve «Türkiye'de Pi-yasa Ekonomisi İşliyor mu?» başlıklı yazıları okumanızı, özellikle tavsiye ederiz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ KASIM 1986 YIL : 23 SAYI : 11 400 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ: Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak No. 6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON: 526 34 11 • YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • KDV DAHİL YILLIK ABONE: 4.800.— TL; ÖĞRENCİLERE: 2.400.— TL • İLAN FİYATLARI: Arka Kapak 125.000.— TL, Ön Kapak İçi 100.000.— TL, Arka Kapak İçi 90.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar Bölümü Öncesi ve İçi) 80.000.— TL, Tam Sayfa 50.000.— TL, Yarım Sayfa 10.000.— TL, Çeyrek Sayfa 15.000.— TL, Renk Farkı 25.000.— TL • NOT: İlan fiyatlarına % 10 oranında KDV ilave edilecektir • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türkiye Şubesi 4512, İş Bankası Türkiye Şubesi 1541, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ - TERTİP - BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon : 528 28 90 • CİLT : Şe Ma, Telefon : 528 16 11 • BASKI TARİHİ : 11 Kasım 1986 • SAYISI : 7000

ekonomik göstergeler

	1984	1985	1986		
			Haziran Temmuz Ağustos		
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	1637.3	1691.9	2118.6	2016.6	2015.0
Banknot Miktarı (Milyar TL.)	972.6	1393.5	1633.6	1701.5	1962.2
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	879.9	1183.3	1434.1	1466.0	1601.3
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	528.3	781.5	954.8	956.9	998.9
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat		8813.8	9218.7		
Ticari Mevduat		1911.7	1716.8		
Tasarruf Mevduatı		4187.1	4801.2		
Vadesiz Tasarruf Mevduatı		548.2	532.4		
Vadeli Tasarruf Mevduatı		3638.9	4268.7		
Mevduat Sertifikası		668.2	772.8		
Resmî Kuruluş Mevduatı		886.4	1200.0		
Bankalar Mevduatı		780.2	306.7		
Diğer Kuruluşlar Mevduatı		380.3	421.3		
Döviz Tevdatı		1153.8	1758.0		
Toplam Krediler		6506.9	7623.7		
Tarım		958.1	1077.8		
Kalkınma ve Yatırım Bankaları		704.1	833.9		
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar)		256.9	316.4		
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)		375.4	484.3		
Denizcilik		83.7	50.7		
Ticari, Sınai, Sair		4128.8	4860.6		
PARA ARZI (milyar TL.)	2103.4	2774.9	3304.9	3407.0	3612.0
FİYATLAR (1963 = 100; Tlc. Bak., HDM)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi	10066.1	13882.2	15312.0	15215.3	15122.6
Gıda Maddesi ve Yemler	8858.4	12012.8	12854.7	12599.3	12393.5
Sanayi Hammaddesi ve Yarı Mamul	12079.0	16997.8	19407.6	19575.4	19671.1
İstanbul Geçinme İndeksi	10973.2	16184.7	18437.9	18435.3	18485.7
Ankara Geçinme İndeksi	9177.8	13385.9	15065.7	15312.2	15514.5
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	10756.9	11343.6	5451.6	6348.6	
Dışsatım (FOB)	7135.5	7958.0	3566.7	4134.2	
İçli Dövizleri	1807.0	1714.0	611.0	822.0	

Notlar : (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, 1984 ve 1985 yılları sonlarında yapılan altın birikiminin yeniden değerlendirilmesinden doğan 887.6 milyon dolar dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahildir. (4) Bankalar, Mayıs 1986 sonu rakamlarını göstermektedir. (5) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır. (6) 1985 yılı dışalımına 269.8 milyon dolarlık altın dışalımını dahil değildir.

«Bilirsiniz ki ekonomisi zayıf bir millet fakirlik ve yoksulluktan kurtulamaz, toplumsal ve siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz. Memleketin idaresinde edinilen muvaffakiyet de ekonomide edinilen bilgilerin derecesi ile orantılı olur. Hiç bir medenî devlet yoktur ki ordu ve donanmasından evvel ekonomisini düşünmüş olmasın. Memleket ve bağımsızlık müdafaası için varlığı gerekli olan bütün kuvvetler ve vasıtalar ekonomik hayatın genişleme ve gelişmesiyle olabilir.»

K. Atatürk

Kurtuluş Savaşı'nın muzaffer kumandanı ve laik Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu büyük önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ü, her zaman olduğu gibi minnet ve şükranla anıyor, manevî huzurunda saygıyla eğiliyor, bağlılığımızı belirtiyoruz. 48 yıl önce cismen ebediyete intikal eden ATATÜRK, meydana getirdiği eserlerde ve izinde yürüyenlerin gönlünde manen yaşamaktadır. Bunu biliyor, yine de her Kasım ayında O'nu yitirmiş olmanın üzüntüsünü bir kez daha duyuyoruz.

sentetik İplik fabrikaları a.ş.

Naylon - 6 İplik

Naylon - 66 İplik

Polyester İplik

Polyester Tekstüre İplik

Polyester Tekstüre Boyalı İplik

Naylon - 6 Elyaf

Polyester Elyaf

ÜRETİYORUZ.

**AVRUPA VE ORTADOĞU ÜLKELERİ İLE
ÇİN'E İHRACAT YAPIYORUZ.**

Pilot Sanayi Bölgesi
BURSA
Telefon: 31 400 (5 hat)

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Sait GÜRAN
- Doç. Dr. Ersan İLAL
- Prof. Dr. İzzettin ÖNDER

YÖNETEN :

- Necdet DURAKBAŞA

Hukuka Bağlı Devlet Fikri ve Türkiye'deki Uygulamalar

DURAKBAŞA — Efendim, toplantımıza hoş geldiniz. Bugünkü oturumumuzun konusu, hukuka bağlı devlet fikri ve Türkiye'deki uygulamalar -Yurt dışındaki uygulamalar dan da kuşkusuz söz edilebilir-. Dergimiz aslında bir ekonomi dergisidir. Yalnız öteden beri çok önemli saydığımız sosyal, hukuki konuları, eğitim konularını da açık oturumlarda tartışıyoruz. Örneğin, üniversite sorununu başlangıcında ve sonrasında hep Dergimizin ilgisini çekmiştir. Geçen sayımızda da aynı yaklaşımla Türkiye için bugünkü koşullarda fevkalade önemli saydığımızdan laiklik konusunu tartışmıştık. Bu kez de yine bugün için çok aktüel olduğunu düşündüğümüz ve önemli saydığımız «hukuka bağlı devlet fikri»ni görüşmek istiyoruz. Bunun temel gerekçesi bu konuda, bugün önemli sapmalar olduğu kuşkusundan kaynaklanıyor.

Örnek vermek gerekirse, kanun hükmündeki kararnamelerin çok yaygın olarak kullanılması, kanunla düzenlenmesi gereken hususların ka-

rarname ile düzenlenmesi -özel finans kurumları örneğinde olduğu gibi-, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı aldığı hususlarda -örneğin yabancılara mülk satışı gibi- aynı içerikte yeni bir kanun çıkarıp tekrar bir uygulama yapılması, böylece kuvvetler ayrılığı esasının zedelenmesi ileri sürülebilir. Örnekler çoğaltılabilir: Anayasa'nın 84. maddesi ve Anayasa'nın geçici 4. maddesinin uygulaması ile ilişkili hususlar... Devlet bakanları sayısının çok artırılması... Basına yansıdığına göre, Hükümet üyelerinin tümünün istifa etmiş olmalarına karşın, Hükümetin istifa etmemiş gibi düşünülmesi... Milletvekili dokunulmazlığına ilişkin basma yansıyan sakıncalı yaklaşımlar, Fonlar, karar ya da kanun hükümlerinin geriye dönük uygulanması, kazanılmış hakların zedelenmesi gibi hususlar. Demokratik sistemlerde herhalde bu konular artık tartışmasız birtakım esaslara bağlanmış olmalıdır, diye düşünüyorum. Sayın İlal, acaba hukuka bağlı devlet fikrinin kapsamı nedir?

hukuka bağlı devlet kavramı; siyasal gücü kullananların, yöneten ile yönetilen ayrımının gerçekleştiği bir toplumu «kaba kuvvete değil, belirli kurallara dayanarak idare etmeleri» temel ilkesine dayanır

İLAL — Hukuka bağlı devlet kavramı, hukuk devleti kavramı doğaldır ki belirli toplumsal, ekonomik koşullarda, belirli bir zaman içinde gelişmiş bir kavram. Ama tarihsel gelişmesine baktığımızda, toplumdaki yöneten - yönetilen ayrımının gerçekleşmesinden sonra, siyasal gücü kullananların (yönetenlerin), ilkel toplumlarda olduğu gibi kaba güce dayanarak değil de belirli kurallara dayanarak yönetmeleri temel ilkesine dayanır. Tabii uygulama toplumdan topluma değişik çizgiler ortaya koyabilir. Örneğin İngiliz toplumuna bakarsak, burada toplumsal oydaşma (hemfikir olma, oybirliği, anlaşma) vardır. Kurallar üretilirken toplumca benimsenmişliği dikkate alınır. O zaman hukuka uygunluğun denetimi büyük önem kazanmaz. Daha çok toplumun büyük bir oranının uyulacak kuralların yapımına katılması, yasama önem kazanır; oradaki işleyiş önem kazanır. Bunun dışında Kıta Avrupası modelini ortaya koyarsak, orada bir anayasal uzlaşma söz konusudur; oydaşma belki tam değildir. Hukuka bağlılığı toplumda benimsetilebilmek için; kurallar yazılı biçimde belirlenecek, anayasanın üstünlüğü vurgulanacak; bu kuralların anayasaya uygunluğu da sonradan denetlenecektir. Başka bir deyişle,

anayasaya uygunluğun yargısal denetimi, siyasal denetim, idari yargı, ekonomik yaşamın denetlenmesi gündeme gelecektir.

Hukuk devletinde gözlemlenmesi gereken bir nokta daha var; salt yasalara uygunluk hukuk devleti açısından yeterli değildir, eğer toplumsal yapıda, ekonomik yapıda büyük eşitsizlikler söz konusuysa o zaman toplumda, zaten oydaşma olamayacağı için o zaman gerçek anlamda bir hukuk devletinden söz edilemeyecektir. Onun için hukuk devleti, aynı zamanda eşitleyici, sosyal devlet kurallarını da içeren bir kavramdır. Pekî, -İngiltere örneğini bir yana koyarsak- Türkiye açısından durumu incelediğimizde ne görüyoruz?

Özellikle 1961 Anayasası'nda doğrudan varan çok güvenceli, ayrıntılı düzenlenmiş bir hukuk devleti kavramının denetime dayalı olarak geliştiğini görüyoruz Türkiye'de. Bunun da nedeni açık: Türkiye, benim «gelişmesi engellenmiş bölgeler» dediğim, kimilerinin de «Üçüncü Dünya» dediği ülkeler topluluğunun bir üyesi... Bu nedenle de hukuk devletinin sürebilmesi için böyle bir toplumsal yapıda, denetim gerekli. Çünkü bu tür yapılarda; (1) iç yapı belirsiz, toplumsal yapı belirsiz, iç sorunlar var, oydaşma yokluğu var, anayasal çerçeve ikide birde kesintilerle uğrayabiliyor; (2) bir de dış güçlerle ilişkiler bakımından bu bölgelerde dış güçlerin karar alma sürecini etkilemeleri söz konusu. Somut örnek vermek gerekirse; IMF'nin önerilerinden tutun da, ne bileyim bir anayasa yapılırken «Başkanlık sistemi olsun ya da ona

- ◆ Koca bir ateş yakmak isteyenler, cılız samanları tutuşturmakla işe başlamalıdır.

Shakespeare

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Prof. Dr. İzzettin Önder (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Necdet Durakbaşı (Bankacı - Ekonomist), Doç. Dr. Ersan İLAL (İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Prof. Dr. Salt Güran (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi); «Hukuka Bağlı Devlet Fikri ve Türkiye'deki Uygulamalar» konusunun tartışıldığı ve ilginç görüşlerin ileri sürüldüğü toplantıda bir arada görülmüyorlar.

yakın bir sistem olsun...» demek, yabancı bankaların banka sistemine müdahale etmeleri, özel finans kurumlarının gelmesi, televizyona reklamların girmesi; işte bütün bunlar dıştan birtakım kurumların iç yapıyı da etkilediğini gösteriyor.

Böyle bir yapıda sorun nedir? Yazılı olarak kuralların belirlenmesi; yöneten ve yönetilenlerin bunlara uyduğunun sıkı bir denetim altında tutulabilmesi; denetim kurallarının belirlenmesi... Peki bu denetimler nasıl ortaya çıkacak? Bir kere siyasal iktidara baktığımız zaman, bir kamu hizmetinin gerçekleşmesi için çalışan bir yapı görüyoruz. Devletin gelirleri var; bu gelirleri nasıl elde ettiğinin denetlenmesi gerekiyor. Bu gelirlere dayanarak hizmetler görülüyor, hizmetlerin nasıl görüldüğünün denetlenmesi gerekiyor. Bu hizmetler görülürken de harcamalar yapılıyor; bunların da denetlenmesi gerekiyor.

Bu yapıyı oluşturmak için de neler yapılıyor? İktidar oluşuyor. Burada partilerin programları, bu programların denetlenmesi... İktidara geldikten sonra programlarına uygun davranıyorlar mı? Bunun denetlenmesi; siyasal denetim... Ve iktidarı ele geçirdikten sonra ise yasama ve yürütmenin denetlenmesi, kuvvetler ayrılığı esası; bütün bunlar nasıl çözümlenecek? Ondan sonra da yargısal denetim... Anayasaya uygunluk denetimi, idari yargı; bu tür hukuk denetimleri... Şimdi Türkiye'mizde bu tür yaklaşımlara baktığımız zaman günümüzde ne görüyoruz? Bu denetimleri oluşturmak için gerekli temele, anayasal yapıma baktığımızda; 1982'den sonra yeni Anayasa'da çeşitli nedenlerle bu tür denetim düzeninin biraz yetersiz kaldığını gözlemliyoruz.

DURAKBAŞI — Yani 1961 Anayasası'na göre...

yeni anayasada;
kuvvetler arası
dengeleri gözardı eden,
belki güçlü bir siyasal
iktidara yönelik
ama gerçekte siyasal
iktidarı temellerden
yoksun kılan bir
yaklaşım görülüyor

İLAL — Evet. 1961 Anayasası'na göre bakarsak, yeni Anayasa'nın değişik bir yaklaşım getirdiğini görüyoruz. Bu, doğaldır ki güçlü devlet görüşünün sonucu olarak ortaya çıkıyor. Ama bence asıl güçlü devlet; hukuka uygun davranabilen, işte demin söylediğimiz denetimleri gerçekleştirebilen devlettir. Oysa anayasal yaklaşımda «güçlü devlet»e gitmek istenirken; bu kuvvetlerarası dengeleri gözardı eden, belki güçlü bir siyasal

iktidara yönelik, ama aslında siyasal iktidarı temellerden yoksun kılan bir yaklaşım görüyoruz. Bu birinci husus. İkincisi, bu güçlü iktidarı amaçlayan yapının da kendi içinde tutarsız, çeşitli yanlışlarla dolu olduğunu görüyoruz. Yani yetersiz kalıyor ama- ca yönelmek açısından da... Bu da hukuk devletin gerektirdiği denetimleri mümkün kılmak açısından uygulayıcılar için elverişsiz bir yapı oluşturunur. Bu eksiklikleriyle bu anayasal çerçeve içerisinde toplumun bütün güçlerini temsil eden bir siyasal iktidarın oluşması olanaksız gözüküyor. Bu anayasal çerçevede kim iktidar olsa, bence bugünkü iktidar gibi olur. Çünkü bazı partiler seçime sokulmamış, birtakım kişilere seçim haklarında sınırlamalar getirilmiş, böyle bir yapıda iktidarda olacak hükümet, işte bu hükümet olabilir.

DURAKBAŞA — Şöyle diyebilir miyiz Sayın İlal, hukuka bağlı devlet fikri, demokratik rejimin ayrılmaz bir parçasıdır.

İLAL — Tabii, tabii...

DURAKBAŞA — Şu anda da Türkiye'de bir geçiş dönemi olduğundan, tam değil, yarı işleyen bir demokrasi olduğundan...

İLAL — İç yapıda demokrasi gelişemediği için, oluşan iktidar daha çok dış güçlere, uluslararası ekonomik kuruluşların telkinlerine fazla açık. Peki böyle bir yapı bize ne getiriyor o zaman? Bir kere ekonomik açıdan iç katılıma, toplumun çıkarlarını korumaya elverişli, o denetimleri yapacak bir iktidar getirmiyor; gelirler oradan - buradan toplanabiliyor şu ya da bu biçimlerde, eşitlikçi olarak ya da olmayarak, ondan sonra da bunlar gene içteki oydaşmış, üzerinde oybirliği sağlanmış çıkarlara uygun hizmetler biçiminde sürdürülmediği gibi, bu hizmetlerin denetimi de gereği gibi yapılamıyor.

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve İq çevrelerinin beklediği yapı.
Fiyatı : 500.— TL

İsteme Adresi :

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Binbirdirek, Suterazısı Sok. 6/2
Sultanahmet - İstanbul. Tel. : 526 34 11

Not : Ödemeli postalamla yapılır.
PTT ile gönderilmesini isteyenlerin, kitap bedeline 50.— TL KDV ve 180.— TL PTT ücretini ilave ederek, önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

DURAKBAŞA — Sayın İlal, başka ülkelere, özellikle batı Avrupa ülkelerine baktığımız zaman acaba ülkeler arasında kavram bakımından bir farklılık var mı? Varsa nüans farklılığı mı var, yoksa sistem farklılığı mı?

İLAL — Doğaldır ki hukuk devleti kavramı, her toplumun kendi koşullarına göre biçimlenecektir. Ama batı demokrasisi dediğimiz yapıya baktığımızda, kavramın en azından temel noktalarda eş olduğunu görüyoruz. Ama buna varış yolları değişik olabilir. Demin işaret ettiğim gibi,

Doç. Dr. Ersan İLAL

İngiltere'de denetime bağlı değil de daha kuralların üretilmesi safhasında toplumun büyük bir bölümünün görüşlerinin yansması biçiminde sorun çözülüyor. Ya da diyelim ki Fransa'da olduğu gibi bütün fikirlerin yansıdığı ve bu açıdan ulusal çıkarların iyice belirginleştiği, tartışmalı noktalarda da denetimlerin sürdürülebildiği bir yapı şeklinde ortaya çıkabiliyor.

DURAKBAŞA — Şöyle de ifade etmek uygun olabilir mi? Gerçek demokratik sistemle yönetilen ülkelerde halen bu kavramlar yerleşmiş ve uygulamaya da tamamen yansımıştır. Bu konular üzerinde hiçbir tereddüt yoktur, değil mi?

İLAL — Bana bir şey hatırlattınız. Bu açıdan «Bizim alternatifimiz yok!» sözü bence yerinde bir söz. Önemli bir anlamı var. Eğer gerçekten bir alternatif yoksa, mevcut modele bir muhalefet getirilemiyorsa, o zaman işte hukuka bağlılık sözkonusu olamayacaktır.

DURAKBAŞA — Bu sözde kuşkusuz daha çok propaganda var...

İLAL — Ona katılıyorum. Ne var ki, bugünkü dış güç etkilemeleri, iç yapı belirsizlikleri, muhalefet sınırlamaları, anayasal çerçeveye bozuklukları bu iktidarı alternatifsiz kılmaktadır. Ben bu görüşteyim.

DURAKBAŞA — Sayın Güran sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

GÜRAN — Şimdi Sayın İlal, olayı daha çok soyut bir siyaset bilimcisi yaklaşımı içinde ortaya koydu. Ben biraz daha somut ve teknik bir bazda hukuk devleti veya hukuka bağlı devlet kavramına değinmek istiyorum. Şimdi hukuka bağlı devlet kavramının özünde bir kere içindeki sözcüklerden gelen bazı doğal faktörler var. Önce, anayasa ve yasalarla ülkenin ve kişilerin hukuksal rejiminin düzenlenmesi olayı var. Başka bir deyişle kanunla düzenleme ilkesine geliyoruz ki, bir süredir Türkiye'de bu ilkeye gereğince uyulup uyulmadığı tartışılacak bir konu. İkincisi, hukuk düzeninin kanunlarla kurulmasından sonra icranın özellikle yürütme ve idarenin bu yasalar ve yasa üstü olan anayasa ve hukuk ilkeleri içinde günlük işlemleri yapma konusu var. Bu da hukuka bağlı dev-

letin bir başka boyutu. Yasa ile düzenlemeden sonra yasalara uygun ve hukuka uygun hareket denen bir olay var.

DURAKBAŞA — Yani yürütme bunu gönülden benimsemeli ki, böyle yapsın: değil mi, Sayın Güran?

yürütme ve idare,
yasalar çerçevesinde
hareket ederken, temel
hak ve özgürlükler
ile kazanılmış haklara
saygılı, kamu yararına
yönelik olarak, eşitlik
ilkesine uyacaktır

GÜRAN — Tabii, tabii. Kanunlar çerçevesinde yürütme, hukuk çerçevesi içinde yürütme... Bu konu da tartışılabilir. Ve kanunlar içinde hareket derken önemli noktalardan birisi de, temel hak ve hürriyetlere saygılı olma ilkesi var ki, bunların başında da vatandaşın müesses durumlarına yani kazanılmış haklara saygılı olmak var, geçmişe etkili işlem tesis etmeme yükümü var; eşitlik ilkesi çerçevesinde hareket etmek var; kamu yararına yönelik hareket etmek gibi birtakım unsurları var; hukuk çerçevesinde hareket derken... Bunlar işin biraz daha soyut olan tarafı... Biraz daha somuta geldiğimizde, şunu görüyoruz: Biz giderek bir dünya ailesinin belli bir kısmına mensup olduğumuzu söylüyoruz. Örneğin, bugünlerde AET'ye girmek istediğimizi açıklıyoruz. Avrupa Konseyi'nin üyesiyiz. Böyle olunca yani dünyadaki belli bir hukuk sisteminin bir parçası olarak kendimizi görünce, o hukuk sistemlerinde giderek yaygınlaşan, genel kabul gören, «saydam yönetim» olayı var. Dışından baktığımızda içi

görünen bir yönetim. Bunun bir parçası olarak vatandaşların devletin güvenliğine, esrarına ilişkin çok gizli kalması gereken noktalar dışında idarenin elindeki bilgi ve belgelere ulaşma hakkı var. Amerika'da çok güzel bir yasa var: Gün ışığında yönetim yasası. Bu yönetim tarzı bundan daha güzel ifade edilemez.

Yine aynı şekilde bu saydam yönetimin bir gereği olarak idari makamlar belli bir konuda karar alırken ilgililerin bu karar alma mekanizmasına katılmaları olayı var. Bir örnek verilmek gerekirse, mesela ABD'de kamuyu ilgilendiren önemli bir tüzük, yönetmelik, yasa ve saire yapılırken konu resmi gazetede ilan ediliyor ve 120 günlük bir süre tanınıyor. Bu 120 gün sürenin bitiminde yetkili komitenin önüne yurttaşlar gelip o konudaki bilgilerini aktarıyor ve sorular soruyorlar. Ve bütün bunlar olduğu gibi kamuya yansıtılıyor. Bundan başka kamuyu ilgilendiren temel kararlar alınırken tüm ilgili tarafların katkısı aranıyor, ona göre usuller geliştiriliyor. Bütün bunlar niçin yapılıyor? Bunlar idareyi keyfi idare olmaktan, hukuka bağlı olmayan idare olmaktan, idareyi belli kayırmacı yaklaşımlar içinde olmaktan, siyasi iktidarın idareyi kendi amaçları doğrultusunda kullanmasından korumak için bulunmuş yollar. Ve yeni değil; bir kısmı uygulamaya gireli 30 yılı aşkın bir zaman oldu. Böylece idareyi sadece hukuka bağlı bir noktaya getirmek isterken, sadece kanunla düzenleme, kanuna bağlılık gibi biraz daha klasik yöntemler yerine, daha pratik, demokrasinin işlerliğini vatandaşın inandırıcı yöntemler buluyorlar.

Bundan sonrası ise devletin hukuka bağlı bir biçimde hareket edip etmediği meselesine geliyor. Burada ise, az önce Sayın İlal'in de değindiği gibi, denetim bunun çok önemli bir boyutu. Denetimin en önemlisi kuş-

kusuz kamuoyu denetimi. Bu ne kadar canlı olursa, hukuka bağlı devlet fikri toplumda o derece etkinlik kazanıyor. Ne var ki, bu kamuoyu denetimi her zaman yetmiyor; bir de olayın hukuksal boyutu var; bu iş ise yargıya düşüyor. Yargı denetimi kamuoyu denetiminin çok etkin olduğu ülkelerde bile çok önemsenen bir husus. Bununla şunu demek istiyorum ki, kamuoyu denetimi bazen yetersiz kalabiliyor. Ve burada yargısal denetim hukuk devletinin bir çeşit kriteri

Prof. Dr. Sait GÜRAN

gibi oluyor; ona bakıyorlar; yani yargısal denetimin neresindesiniz? Ve bu gibi durumlarda vatandaş yargısal denetim yollarına başvurmaya teşvik eden politikalar kullanıyorlar. Örneğin, Amerika'da bir «Kamu Hak ve Hürriyetlerini Koruma Derneği» var; ya da «Renkli Irkın Haklarını Koruma Derneği» var; ve benzerleri var. Parası olmayan ya da mali imkânları kısıtlı olan toplum üyelerinin kanuni haklarını kullanabilmeleri

için fonlar toplanıyor. Yargısal denetimde önemli bir konu da, yargısal denetim örgütünün bağımsızlığı... Bunsuz ne yapsanız boşuna...

DURAKBAŞA — Sayın Güran, hâkim güvencesi bakımından 12 Eylül'den sonra olumsuz bazı gelişmeler oldu mu?

türkiye'de, saydam olmayan kapalı bir yönetim modeli uygulanmaktadır; kurallar çok sık değiştiğinden, toplumun güveni zedelenmektedir

GÜRAN — Tabii onlara geleceğim. Şimdi, yargısal denetimin içeriği ve kapsamı meselesine geliyoruz. Yani nelerin yargısal denetimin konusu olabildiğine, yapılabildiğine, denetimin derecesine geliyoruz. Ve son olarak da mahkemelerin verdiği kararların uygulanabilirliği meselesine geliyoruz. Şimdi bu noktalardan baktığımız zaman Türkiye için bir süredir, hatta bugünlerden de öte, tartışmaya açık birtakım durumların olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, yönetimin saydamlığı konusunda Türkiye'de atılmış kayda değer hemen hiçbir adım yoktur. Türkiye hâlâ saydam olmayan bir kapalı yönetim modelini izlemektedir. Kanunla düzenleme meselesine gelince, Sayın İlal de değindi, aşağı yukarı 70'li yılların başından bu yana öyle örnekler görüyoruz ki bu kanun hükmünde kararname ile düzenlemede... Kararname çıkışı 2 yıl olmuş daha Meclis'e gelmemiş; ki Meclis kararnameyi tümüyle reddedebilir de. Şu halde 2 yıldır hiç değilse teorik olarak reddedilme ihtimali bulunan bir hukuki düzenlemeyle yaşıyoruz demektir.

DURAKBAŞA — Belirli bir süre-
de Meclis'e getirmek zorunluluğu yok
mu?

GÜRAN — Anayasamıza göre
Resmi Gazete'de yayımlandıkları gün
hemen Meclise getirilir, ivedilik ve
öncelikle de görüşülür. O bakımdan
hukuka bağlı devlet meselesi konu-
şurken sadece yürütmede olan aksa-
maları değil, yasamada olan aksama-
ları da belirtme gereğine inanıyorum.
Bunu da vurgulamamız lazım. Yasama
organının da yürütme karşısında
kendi haklarına sahip çıkması lazım.
Başbakanlık genelgeleriyle, Ekonomik
İşler Koordinasyon Kurulu kararla-
rıyla kanuni altyapısı sağlam olma-
yan hususların uygulamaya kondu-
ğunu görüyoruz. Örneğin, sözleşmeli
personel meselesi... Bunun kanuni
zeminini incelediğimiz zaman, ka-
nunla düzenlenmiş olduğunu söyleye-
miyoruz. Başbakanlığın genelgesi,
Ekonomik İşler Koordinasyon Kurulu
kararlarıyla bu iş yürüyor. Yürütme
eliyle, hatta yürütmenin bir parçası-
nın eliyle düzenlemeye gidiliyor ki,
bu da Anayasanın öngördüğü ve hu-
kuk devletinin öngördüğü bir yol de-
ğil.

Kanunla düzenleme olayı içinde
bir de sık değiştirmeler var. Kuralla-
rı çok sık değiştirdiğiniz zaman top-
lumun güvenini zedelemiş olursunuz.
Ve herkes günlük hesaplar peşinde
koşmaya başlar; yarının ne olacağı
konusunda bir şüphe ve belirsizlik
doğar. Bu da hukuk devleti ilkesini
zedeleyen bir tutumdur. Yine açılan
idari davaların sayısı ve içeriği mese-
lesi; buna da bakmak lazım, hukuka
bağlılığı değerlendirirken. Türkiye'de
açılan idari dava sayısının düştüğünü
kimse söyleyemez; artan bir dava sa-
yısı vardır. Bu konuda biraz uç bir
örnek olacak ama mutlaka değinme-
miz gereken bir örnek; yabancıların
mülk edinmesi hakkındaki kanun ko-
nusunda yürütmenin ve yasanın

ortak tavrından söz etmemiz gerekir.
Anayasa Mahkemesi'nin iptal hük-
müne karşın Yürütme bunu tekrar
meclisin önüne 'bir kanun tasarısı
şeklinde götürmekle, Yasama da bu
kanunu ikinci kez kabul etmekle sa-
nıyorum, hukuka bağlı devlet anla-
yışında gerçekten çok kötü bir örnek
vermiş oldular. Bu gibi tutumların
asıl büyük sakıncası ise; idarenin di-
ğer parçalarına da aynı anlayışın ya-
yılmasıdır.

Yargısal denetim bakımından 12
Eylül'den sonra bir geriye gidişin ol-
duğunu görmemek mümkün değil.
Bir defa önce de belirttiğim gibi yar-
gı teşkilâtının kuruluşu konusunda
birtakım problemlerimiz var. Yüksek
Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun ba-
şında siyasi iktidarın bir parçası olan
Adalet Bakanı ve yanında müsteşarı
vardır. Evet bunlar oy itibariyle azın-
lıktadır ama etkileri hayli fazladır;
olayın içindedirler. İkincisi, Hâkim-
ler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun
verdiği kararlara karşı bir yargıç, bir
savcı kendi özlük işlerine ilişkin bir
konuda —ki bu meslekten çıkarmaya
kadar gidebilir— herhangi bir yargı
yoluna başvuramaz; bu da gereksiz
bir sınırlama. Tabii bir de bu Hâkim-
ler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyele-
rinin kimin tarafından göreve geti-
rildiği meselesi var. Her ne kadar se-
çilme işine yargının kendisi de katılı-
yor idiye de, burada Devlet Başkanı'
na verilen birtakım önemli yetkiler
var. İleride Meclis öyle bir kompozis-
yon içerisine girebilir ki, çoğunluk
partisi kendi içinden birisini Cum-
hurbaşkanı yapabilir. O zaman ço-
ğunluk partisiyle Cumhurbaşkanı ay-
nı yönde kişiler olacaktır. Demek olu-
yor ki, yürütmeyi yargının oluşumun-
da biraz daha devreye sokmuş oluyo-
ruz. Gerçi diğer ülkelerde de bunun
örneği var, ama oralarda kurumlar
oturmuş olduğu için bu gibi yetkile-
rin fazla çarpıtılması mümkün olmu-
yor. Oysa Türkiye'de durum farklı

dır. Kaldı ki; dışarda o var, fakat onun yanında başka şeyler de var. Örneğin, Fransız Danıştay'ının üyeleri de yürütme tarafından atanır. Fakat Danıştay'ın verdiği listenin usul olarak ilk sıradaki elemanı tayin edilir.

İçerik bakımından, yargısal denetimde kanımca çok önemli değişikliklerden biri de bazı konularda yargı yolunun kapatılması. Önemsiz bir örnek demiyelim: Memurlar için uyarma-kınama cezasına yargısal denetim yolu kapatılmış. Ayrıca, Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı bazı işlemler var ki, onlar için de yargı yolu kapalıdır. Sıkıyönetim Komutanlığı'nın işlemlerine karşı yargı yolu kapatılmıştır; oysa daha önceleri bu yol her zaman açık tutulmuştu. Aynı şekilde özellikle olağanüstü hallerde yürütmenin durdurulması yoluyla etkinleşen yargısal denetimde birtakım geri adımlar atılmıştır. Burada bir olumlu gelişme, idari yargının ülke çapında teşkilat olarak yaygınlaştırılmış olmasıdır. Anayasa yargısına girdiğimiz zaman orada da ciddi sınırlamalarla karşı karşıya geliyoruz: Anayasa yargısında önemli bir eksiklik, yürütmenin durdurulmasına benzer bir müessesenin olmayışı; yabancılardan mülk edinmeleri olayında bunun gerekliliğini açıkça gördük. Özetlemek gerekirse, hukuka bağlı devlet sorunu Türkiye'nin kronik bir sorunu; yalnız bugünün sorunu değil. Bu bakımdan bu sorundan kendimizi ne kadar çabuk kurtarırsak o kadar isabetli bir iş yapmış oluruz, diyorum.

DURAKBAŞA — Sayın Güran, deniyor ki «Hukuka çok fazla bağlı olursak, bu sefer de iş yapamayız.» Acaba gerçekten bu iki kavram arasında bir çelişki var mı? Başka bir deyiş ile hem hukuka bağlı kalarak, hem de süratli iş yapılabilir mi yürütme organı, hükümet?

GÜRAN — Efendim, eğer hukuka bağlı olarak yürütme çalışmıyor olsaydı, İngiliz ve Amerika'daki hükümetlerin çalışmıyor olması lazımdı. Bunlar benim bilebildiğim kadariyle dünyanın en çok hukuka bağlı devletleri. Bakın Amerikan Anayasası'nın 200. yıldönümü bugünlerde kutlanıyor. Ve bu anayasa 200 yıldır yaşıyor; başarıyla yaşıyor. Amerikan hukukunda, bizim hukukumuzda olmayan injunction (yargısal emir) diye bir müessese vardır. Buna göre, bazı hallerde yargıç, idareye emir verir: «Şöyle yap, şöyle yapma!» diye. Şimdi kimse çıkıp da bu yetkinin yürütmenin icraatını kösteklediğini söylemiyor. Kaldı ki hukukla bağlı olmayalım, yürütmeye yol verelim dediğiniz zaman, peki o zaman bu icrayı neyle bağlayacaksınız? Yani hukuka bağlılıkta bir kere herhangi bir şekilde ödün vermeye başladığınız zaman, arkası çorap söküğü gibi geliyor; artık nerede duracağımız belli değildir. Bu bakımdan, bu sözün bir önemi, bir değeri olduğunu kabul edemiyorum. Belki şu söylenebilir: «Yürürlükteki hukuk kuralları zamanın koşullarına uymuyor, değişen ihtiyaçlara cevap vermekte güçlük çekiliyor.»; o zaman bunun çözümü basittir. Devlet organları kendilerine düşeni yaparlar, yani yasama meclisi hızlı çalışır, etkin çalışır, hükümet kendi ihtiyaçlarını vaktinde öngörüp kanun tasarılarını parlamentoya götürür ve sonunda sorunlar çözülür. Gerçekten de bu amaçla yeni Anayasada da bir değişiklik yapılmıştır; ve parlamentonun çalışmaya başlayabilmesi için gerekli milletvekili sayısı tüm mevcudun yarısından üçte birine düşürülmüştür. Kanun hükümünde kararname yetkisinin esas amacı da acele durumlarda ihtiyaçları sür'atle karşılayabilmektir.

DURAKBAŞA — Sayın Önder, acaba mali mevzuat açısından durum nedir?

kaynaklar çoğaldığı halde ihtiyaçlara yetmediği için, bir sıkışıklık doğdu; bundan pay almak isteyenler, meclis yerine yürütmeyi etki altına alma yolunu seçtiler

ÖNDER — Ben iki meslektaşımın da konuşmalarını zevkle dinledim. Bunlara tamamen katılıyorum. Ne var ki iktisatçı olarak çok ciddi başka eleştiriler getirmek istiyorum. Şimdi, biz, bir imparatorluk döneminden geçtik, sonra sermayenin fazla gelişmemiş olduğu, devletin çok fazla hâkim ve etkin olduğu dönemden geçtik. Toplumda gelir dağılımının biraz daha düzgün olduğu dönemlerden geçtik. Öte yandan, ilk toplu sözleşmeler 1961 Anayasası'yla gelmiştir. Ve üstten gelmiştir; toplumun alt katından çıkmamıştır. Şimdi o zamanlar toplum nispeten homojen idi ve henüz büyük sermaye birikimi olmamıştı özel kesimde. Oysa şimdi durum değişti, yapı değişiyor. Yapı kendi iktidarını, kendi düşünce sistemini hâkim kılmaya çalışıyor. Ve hükümetin bocalaması, kanun yapma gücünü bile orta kademe diyebileceğimiz bürokrasiye, icra organına aktarmaya çalışması hep bundan... Ben olayı şöyle yorumluyorum: Kaynaklar çoğaldı ama yine de ihtiyaçlara yetmiyor. Bu bakımdan önemli bir kaynak sıkışıklığı doğdu. Herkes ondan pay alma mücadelesi içine girdi. O zaman da Meclisi etki altına almaktan ise, yürütmeyi etki altına almak daha kolay olduğundan, Yasanın bir kısım yetkileri bile, yürütmeye aktarıldı. Bir başka nokta, kuş-

kusuz bizleri yönetenler, bu işi ematen yapıyorlar. Başka türlü ifade etmek gerekirse, yönetimi toplumun istekleri çerçevesinde yapmak zorundadırlar.

Sayın Durakbaşa, sizin sorduğunuz bir soruya geliyorum: Hukuka bağlılık ile yürütmenin etkinliği bağdaşabilir mi? Eğer karar mekanizmalarında hâkim gruplar varsa ve bunlar birbirlerini engelliyorlarsa, hiç kanun çıkmayabilir; ama bu doğaldır; demek oluyor ki toplum, ya da toplumdaki güç dengeleri bunu böyle istiyor. Bunun tipik örneğini Gelir Vergisi Kanunu'nda gördük. Gelir Vergisi Kanunu'nda son değişikliğe 1963'te yapılmıştı. 1980'e gelinceye kadar hiç kimse bu kanunda önemli bir değişiklik yapamadı. Neden? Güç dengeleri öyleydi Mecliste de onun için... 1980'e geldiğimizde değiştirildi. Ama ne yönde değiştirildi? En yüksek oranlar indirildi; % 60'dan, % 50'ye indirildi, menkul sermaye iratlarında beyanname verme mecburiyeti kaldırıldı. Sermaye piyasası gelişsin diyerek Kurumlar Vergisi ödeyenden, artık Gelir Vergisi istenmedi. Oysa, bunlar dünyanın her yerinde var, ama oralarda sermaye piyasası gelişmiş durumda. Öyleyse nedir mesele? Birtakım gruplara menfaat sağlamak... Hadise budur. Ve bugünkü güç dengeleri şimdi bunu istiyor. İktidardakiler de bu isteğe boyun eğiyor.

Şimdi gelelim bütçeye... Bütçe çok önemli bir olaydır. 1980'den önce diyebiliriz ki Anayasa ve bütçe en önemli yasalardı. Yalnız bunlar için Cumhurbaşkanı'nın veto yetkisi yoktu. Bütçenin kanunlaşması prosedürü de başkaydı. Diğer kanunlardan farklı olarak, Meclis yerine önce Senato'ya gidiyordu. Bunun anlamı şu idi: «Yalnız benim temsilcilerimden oluşan Meclis paramın nasıl toplanacağı ve nasıl harcanacağı konusunda yetkilidir. Onun dışında ne Maliye

Bakan, ne Başbakan hatta ne de Devlet Başkanı ya da başka hiç kimse yetkili değildir.» Şimdi buradan fonlara ve orada toplanan trilyonluk kaynaklara geliyorum. Geçen yıl 7 küsur trilyonluk bütçe ve tutar olarak 3 küsur trilyonluk fon olduğu söyleniyor. Gerçi kaç tane fon var ve belirli bir zamanda bunlarda ne kadar para toplanmış kimse bilmiyor.

DURAKBAŞA — Burada Sayın Güran'ın değindiği gibi saydam yönetim anlayışına ters olan bir durum ortaya çıkıyor, değil mi?

ÖNDER — Tabii efendim, tabii, kesinlikle. Fonlar, şu bir gerçek ki

Prof. Dr. İzzettin ÖNDER

çok öteden beri vardı. Fonlar başka ülkelerde de var. Ama bir uygulama istisnai olarak yapıldığı zaman mazur görülebilir. Sız bütçenin 1/3'üne ulaşan kaynakları, bütçe dışına, fonlara kaydırırsanız işte bu olmaz. Kaldı ki fonlarla vergilere ilave yük getirebiliyorsunuz. Fonla Kurumlar

Vergisi'ne 1 puan daha ilave edebiliyorsunuz. Bu tabii Anayasanın «vergiler yasayla konur» ilkesine aykırı bir olay. Şimdi denecek ki, efendim bu da yasa değil mi? Ama bu çok şekilci bir savunma. Çünkü, vergi olayı çok önemli bir olay. Eleştiriye açık bir biçimde ve gizli olmayan bir biçimde tetkike gelsin diye bu hüküm konmuş. Şimdi bazan bu çeşit kaçamakları bütçede de yapıyorlar; bu da yeni bir uygulama... Bu da yanlış; çünkü gözden kaçabilir. Oysa, Anayasa, konunun açıkça tartışılması, halka ne gibi yük yüklendiğinin bilinmesini istiyor. Şimdi siz de değindiniz, denebilir ki; bütçe insanın elini bağlıyor, harcamaları rahatlıkla yapamıyorsunuz. Ama, bunlar bence bahanedir. Gerekli ise, iktidar konuyu Meclis'e getirebilir; gereğinde yasa (Muhasebe Umumiye Kanunu maddelerini) değiştirebilir. Değiştirsin ve uygulamaları ona göre yap-sın. Bence, mesele ekonomik kaynakların dağıtılmasında denetimden kaçmadır. Çok önemli olan olay budur.

fonların bütçe dışında tutulma ve meclis denetiminden kaçırılma nedeni; harcamaların gözükmesinin istenmemesi ve belli grupların belirli harcamaların yüksek dozda yapılmasını arzu etmeleri olabilir

Bütçede bir ilke vardır: Bütçe saptanırken önce giderler saptanır; sonra bunları karşılayacak gelirler bulunur. Açık varsa bu açığın nasıl kapatılacağı belli edilir. Oysa, fon

tam tersine çalışıyor. Önce gelir toplanıyor, sonra, gönlünce harcama yapılıyor. Aradaki önemli fark burada. Şimdi, bir soru akla geliyor: peki bunları bütçeye neden koymuyorlar? İki neden ile bütçe dışı tutuyor olabilirler. (1) Bu harcamanın gözükmesini istemiyor olabilirler, (2) belli gruplar belirli harcamaların çok yüksek dozda yapılmasını istiyor olabilirler. Tabii işte, bu sebeplerle Meclis'in denetiminden kaçırıyorlar. Fonlar arasında aktarmalar da yapılıyor. Oysa, bütçede bu tür aktarmalar yapmak çok zordur. Kaldı ki, fonların nasıl kullanılacağını hiçbir garantisi yok elimizde; teknik olarak da yok, hukuksal olarak da yok.

DURAKBAŞA — Sayın Önder, biraz da işin kolayına kaçmak yok mu? Yani malum bütçe bir program, bir plan. Oturacaksınız ciddi ciddi düşüneceksiniz, hesaplayacaksınız; böyle uzun bir uğraşıya girmek-tense bir kısım kaynakları bu uğraşının dışında bırakıp sonra nerede bir ihtiyaç doğarsa oraya yamamak. Bilmiyorum acaba aynı zamanda böyle bir eğilimin sonucu mu bu fonlar? Değilmi ki bütçe ciddi bir belgedir; üzerinde hesaplar, tahminler yapmak lazımdır. Ve bunların dayanağı olmalıdır. Ama fonlarda fazla titiz olmak gerekmiyor; sanki fonlar toplam üzerinde bir yük değilmiş gibi kolaylıkla kurulabiliyor.

ÖNDER — Elbette olabilir. Ancak, ben kendime şöyle bir soru soruyorum: Fonlar birtakım ihtiyaçları karşılamak için kuruluyor. Peki, ihtiyacı kim belirliyor? Halkına saygılı bir iktidar ihtiyacı kendisi belirleyemez; toplumun ya da onu temsilen Meclis'in belirlemesi lazım. Oysa, fonlarda büyük kısmı itibariyle bu ihtiyacı yürütmeye organı belirliyor. Ve bir Başbakan genelgesiyle kaynak aktarımı yapabiliyor. Fonlar iki kısım: bütçe içi fonlar var, bütçe dışı

fonlar var. Bütçe içi fonlar çok az istisnalar dışında Sayıştay denetimine tabi... Ama fonların büyük kısmı bütçe dışıdır. İlk kurulan fonlar (Akaryakıt İstikrar Fonu gibi) bütçe içi fonlardı. Ama, sonraki fonlar hep bütçe dışına kaydı. Bunları, Maliye Bakanlığı da tam bilemiyor. Bunların hesapları Merkez Bankası'nda tutuluyor. Ve bunlarda Sayıştay denetimi gibi bir denetim yok; Meclis'in de haberi yok bunlardan. Kanun çıkıyor ve yürütmeye bir anlamda yetki vermiş gibi oluyor.

DURAKBAŞA — Kaldı ki Sayın Önder sonradan yapılan denetim neyi çözümler? İşin başında, bütçeyle-yerek bu gibi masrafların dağılımını kontrol etmek imkânı olmadıktan sonra...

ÖNDER — Katiyen olmuyor... Hatta Sayın Durakbaşa, dense ki, «Efendim, Gelir Vergisi ya da bilmem şu verginin gelirlerini şu amaçla kurulacak şu fona tahsis edelim.», yine iyi. Hiç değilse, amacını belirtmiş ve tartışmış olabiliriz. Oysa, fonda toplanan paralar, kaynaklar amaçdan başka yerlere aktarılıyor. İşte Konut Fonu ve başka fonlardaki uygulamalarda böyle oldu. Bir de geri kalmış ülkelere doğru geldikçe fonlar artıyor. Türkiye'de ise, «biz sanayileştikçe, kapitalistleştikçe, kaynak sıkışmasına girdikçe fon miktarı arttı. İşin içinde biraz da propaganda unsuru var herhalde. Kaldı ki bütçeye koysanız, karşılığını bulmak zorundasınız; bu bir yükümlülük getiriyor. Fakat fonla yaptığınızda hiçbir sorumluluğu yok. Ol- sa olsa «Para toplanmadı, biz de bir- şey yapamadık.» dersiniz. Kaldı ki, kim bulup da çıkartacak bunları; böylece, denetimden de kaçmış olu- yorsunuz.

DURAKBAŞA — Sayın Önder, gerçi bizlerin öğrenciliğinden hayli

zaman geçti, ama derlerdi ki bütçe-nin bütünlüğü prensibi var, bir de ademi tahsis prensibi var. Yani bir kaynağı bir yere tahsis etme genel programlama, genel planlama esasına terstir. Fonlar bu temel prensibe ters düşmüyor mu Sayın Önder?

ÖNDER — O hususlar öyle de ben olaya başka açıdan bakıyorum. Diyorum ki; toplumsal dokular oluşurken, o dokuları etkileyebilecek hâkim güçler var. Ve o hâkim güçler şimdilerde kapitali temsil ediyor. Asıl önemli olan bu; diğerleri aysberkin minik bir kısmı.

DURAKBAŞA — Yalnız Sayın Önder, şimdi kapital dersek; Amerika kapitalin en fazla yoğunlaştığı

Necdet DURAKBAŞA

yer. Buna karşılık -demin Sayın İlal ve Sayın Güran belirttiler- Amerika hukuka bağlı devlet fikrinin en sağlam olduğu yerlerden birisi. Bu bakımdan olayı yalnız sermaye ilişkilerine bağlamak bana yeterli bir

açıklama gibi görünmüyor. Sorunu, Türkiye'nin kendi özel koşulları içerisinde ele almak daha gerçekçi olmaz mı?

ÖNDER — Teşekkür ederim ikazınız için. Bunu açmak gerekiyor... Şimdi efendim Batı'ya, İngiltere'ye, Fransa'ya baktığımızda, Amerika'ya baktığımızda, bunlar hukuka saygılı olmak açısından fevkalade ileri mesafeler katetmiş ülkeler. Fakat bunlar bu gelenekleri nasıl kurmuşlar? İngiltere yazılı anayasa yapmadan bir anayasa devleti haline gelebilmiş... Ben baştan beri sermaye derken, sermayeyi suçlamak istemedim. Fakat kaynaklar üzerinde mücadele yapılıyor. Ve kaynakların epey kıt olduğu, kıtlaştığı, dışarıya el atmadığınız bir dönemde bu kaynaklar için mücadele yapılıyor; biz dışarıya el atamıyoruz ama dışarı bize el atıyor şu anda; örneğin ihracatımıza kısıtlama koyuyorlar. İngiltere'nin kalkınmasına bakın. Sömürgelerinden herşeyi almış; korkunç kaynaklar aktarmış; Fransa yine öyle... Osmanlı İmparatorluğu ise bunu yapamamış.

DURAKBAŞA — Sayın Önder, hükümetler toplumun istediğini yapmaya mecburdurlar dediniz. Şimdi Türkiye'de demokratik bir rejim olduğunu varsaydığımıza göre; işte seçimler oluyor, onların istekleri de Meclis kanalıyla icraya yansıyor. Bu bakımdan, hukuka bağlılık kavramı bakımından, şu anda Hükümetin yaptıkları halkın istediğinin dışında nasıl diyebiliriz? Yahut şöyle mi demek lazım? Rejim gerçekten demokratik bir rejim olduğu takdirde halkın, toplumun, kendi menfaatlerine aykırı karar alınmasına göz yumması söz konusu olamaz ve hükümetin hukuka bağlılık fikri dışında aldığı her karar toplumun öndüşünmesine ters düşer. Acaba bunu mu söylemek istiyoruz?

bazı görüşler ve baskı grupları meclis dışında kaldığından, yasama ve yürütme organlarına, toplumun bütün istekleri ve ihtiyaçları yeterince yansıyamamıştır

ÖNDER — Teşekkür ederim bu imkânı verdiğiniz için. Çünkü orası gerçekten biraz karanlık kaldı. İki açıdan biraz farklı bir yaklaşım getireyim: Birincisi, mekanik olarak bugün yasama organına, hele hele yürütme organına toplumun bütün isteklerinin, ihtiyaçlarının yansıdığı kanaatini taşımıyorum. Çünkü bir kez, öylesine bir seçim yapılmış: Bir kısım partiler, görüşler Meclis dışında kalmış; halka rahat bir seçenek sunulmamış; kaldı ki, baskı grupları da serbest çalışmıyor. Örneğin, Tüketiciyi Koruma Dernekleri, Üniversiteler, Meslek Odaları, Sendikalar. İşin bir de bilgi iletişimi yönü var: siz şimdi görüşlerinizi oluşturabilmek ve yansıtabilmek için yeterli, tarafsız bilgilere sahip değilsiniz. Televizyon tamamen iktidarın elinde; halk kolay bilgiyi oradan alıyor. Ama, Türkiye'de işsizliğin, gelir dağılımının ne olduğunu öğrenemiyor. Belki bu bilgilere sahip olsa iradesi başka türlü şekillenecek ve icrayı başka türlü etkileyebilecek.

DURAKBAŞA — Teşekkür ederim, Sayın Önder. Sayın İlal, şimdi bu hukuka bağlı devlet fikrinin içeriğinde kuşkusuz kişi özgürlükleri de mevcut. Çünkü, bu özgürlükler tüm demokratik sistemlerde temel haklardır ve bunlardan çok zorunlu hallerde fedakârlık sözkonusu olabilir. Oysa bilmiyorum bu yönden de aca-

ba olumsuz gelişmeler oldu mu? Gereksiz kısıtlamalar oldu mu? Ve sözgelimi, üniversite öğretim üyelerinin YÖK Kanunu ve ona ilişkin yönetmeliklerle hareketleri, fikir ve araştırma özgürlükleri kısıtlandı mı? Memurların durumunda da benzer gelişmeler oldu mu? Ya da emniyet mensuplarına kişi özgürlüğünü tehdit eden aşırı yetkiler verildi mi, ne dersiniz?

İLAL — Kişi özgürlüklerine getirilen sınırlamalar konusunda açıklamalara girebilmek için yine bir bütüncül yaklaşım yapmak isterim. Konuyu ikiye ayırarak irdelemek istiyorum. İlki, çerçeve açısından yani 1982 Anayasası açısından. İkincisi de bu siyasal iktidarın uygulamaları açısından. Şimdi Anayasal çerçeveyi ele alırsak, değindiğiniz gibi özgürlükler çok önemli bir yer tutuyor, hukuk devleti ilkesinde. Çünkü hukuk devleti kişinin mutluluğu, bireyin mutluluğu için var. Kamu düzeni dediğiniz zaman, kamu düzeni bireyin mutluluğunu sağlayacak bir düzen. Bu açıdan 1982 Anayasası'nın düzenlemelerine baktığımızda, özgürlüklere yaklaşımı sınırlayıcı gözüküyor. Şunu söyleyebilirim: Türk toplumunun gelişmesi içinde ortaya çıkmış olan özgürlük kurumları, demokrasi kurumları ve hukuk kurumları doğaldır ki artık bu toplumdan kaldırılamazlar. Bu açıdan 1982 Anayasası bu kurumları muhafaza eder görünmekte, ama onları işlevlerinden yoksun bırakmaktadır. Özgürlükler açısından bir sürü özgürlüğün kullanımı işlevsizleştirilmiştir.

1982 Anayasası bunları yaparken, özgürlükleri kısıtlarken; sanıyorum ki güçlü, etkin devlet yaratma amacını hesaba katmıştır. Oysa öngörülen modeldeki güçlü devlet kavramı, hem hukuk devleti kavramıyla, hem de demokratik hukuk devleti kavramıyla gelişmektedir. Üniversitelere,

radio, TV gibi iletişim araçlarına, dernek kurma, sendikalaşma haklarına getirilen kısıtlamalar, sağlıklı bir kamuoyu oluşumunu engellemektedir. Bu bizi nereye götürmektedir? Sınırlı bir katılmaya, sınırlı bir taban üzerine oturtulmuş bir siyasal iktidara... Bu ise önceden belirttiğim gibi demokratik hukuk devleti kavramıyla çelişmektedir. Kuralların oluşumuna katılım olmalıdır ki herkes bu kurallara kendini bağlı hissetsin. Her çıkar yansıyabilsin Yasama organına... Yapı, yalnız birtakım çıkarları koruyorsa, diğerleri kendilerini bunlarla bağlı hissetmeyeceklerdir. O halde daha işin başında böyle bir sınırlı yapı oluşmaktadır. Dikkatinizi çekerim; güçlü devlete gideyim derken, böyle sınırlı bir taban. Sonra Yasamaya bakıyoruz, Yasamada da sınırlamalar getirilmiştir. Siyasal parti sayısında, grup kurmada kullanılan yöntemlerde, görüşmelerde, Yasamaya salt bir kural üretme organı olarak bakılmamalıdır. Yasama özellikle gelişmesi engellenmiş ülkelerde yalnız bir yasa üretme, kural üretme organı değildir; bir tartışma organı, bir forumdur. Eğer bu yasalar belirli bir çıkar grubu için çıkarılıyorsa, toplumda oydaşmayı yansıtamaz. O halde bütün görüşlerin, küçük partilerin görüşlerinin de yansıtacağı bir ortamda bir tartışma olmalıdır. Gelişmesi engellenmiş ülkelerde bu öncelikle önemlidir. Yasamada bir oydaşmanın ortaya çıkması... Bu da bugünkü modelde yer almamaktadır. Yasamayürütme ilişkilerine bakarsak, burada da kopukluklar ortaya çıkmakta, dengeler bozulmaktadır.

Birçok meslektaşım, ne yazık ki, 1982 Anayasası'nın yürütme organını ve Devlet Başkanı'nı güçlü olarak gözlemliyorlar. Ama uzun süre geçmeden, belki de bundan sonraki seçimlerde yeni Devlet Başkanı seçilirken, seçilen başkan, şayet bu sistem

sürerse, kanımca güçsüz bir Devlet Başkanı olacaktır. Çünkü model toplumun tabanının görüşlerini tam olarak yansıtmamaktadır: bu ilerde büyük sorunlar yaratacaktır. Yürütme ile idare arasındaki ilişkilerde ve yürütmenin bağımsızlığı açısından da bu model güçsüzlükler getirmektedir. Yasallık ilkesi, Türk kamu hukukunun temellerinden biri olan vasallık ilkesi hayli zedelenmiştir. İdari yargı açısından, kamu yararına yönelik denetim sınırlandırılmıştır. Yargı denetimine baktığımızda, doğal yargı ilkesinde zedelenme görüyoruz. Yargının bağımsızlığı, atama usullerindeki değişikliklerle hayli zorlanmıştır. Anayasa yargısının amacı nedir aslında? Özgürlüklerin korunmasıdır. Bu açıdan anayasa yargısının temelinde, muhalefetin dava acma hakkı yatar. Oysa küçük partilerin dava acma hakkı kaldırılmıştır. Muhalefetin dava acma hakkı, ana muhalefet partisine ayrılmıştır. O da sınırlamalarla: konu açısından sınırlamalar vardır. Bu hak, bizde iktidar partisine tanınan bir hak haline dönüşmüştür, muhalefete değil... Bu da güçlü devleti güçsüz kılan gelişmelerden biridir. Sayın Önder'in belirttiği gibi, Kanun Hükmündeki Kararnamelerin bugünkü yaygın uygulanışı hukuka bağlı devlet fikrinden esaslı bir sapmadır.

uygulanan model, güçlü devlet amacıyla yola çıkmış; ama tabandan kopuk, katılmanın gerçekleşmediği güçsüz bir devlet yaratmıştır

Böylece nereye gelmek istiyorum? Bence, bu model güçlü devlet amacıyla yola çıkmış, ama güçsüz bir devlet modeli yaratmıştır. Tabandan kopuk,

katılmanın gerçekleşmediği bir model yaratmıştır. Pekî bu nereye getirmişti bizi? Bugünkü iktidara getirmiştir. Bu iktidara baktığım zaman, işte bu güçsüz devlet yapısının güçsüz iktidarı olarak görüyorum; iç güçler açısından ve iç dengeler açısından, iç yapılar açısından bu iktidar güçsüzdür. Ve bu güçsüzlüğünün de altı noktada açık işaretleri vardır. Şöyle ki; seçim öncesinde seçim yasalarını değiştirme yoluna gitmiştir. Bunu güçsüz iktidarlar yapar. Böylece kendine çıkacak alternatifleri güçsüzleştirme çabasına girmiş, yöntemlerle oynamıştır. İkincisi, son olayda gördüğümüz gibi iktidar kendi içinde de kendine güvenememektedir. Bakanlar Kurulu'nun istifasında yaşamaya güvenemediği için güvenoyuna gitmemiştir. Bu hem kendi içinde tek tek bakanlarına güvenemediğini göstermektedir; gizli istifa mektupları almakla; hem de yaşamaya güvenemediğini göstermektedir, güvenoyuna gitmemekle... Belki de Devlet Başkanı karşısında da kendini güçsüz hissetmektedir. Üçüncü nokta, Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği yasaları yeniden üretip hemen uygulaması, bu da iktidarın yargı karşısında kendisini güçsüz hissetmesi demektir. Çünkü çok önemli bir demokrasi temelini balta-layıp yargısal denetimden kaçmaktadır. Dördüncü nokta, Anayasa maddelerinin askıya alınması, dondurulması uygulamasıdır. Burada da iktidarın kendisini Anayasa karşısında güçsüz hissettiğini görmekteyiz. Yasama üyelerinin üyeliklerinin düşmesi, söz özgürlüklerinin ve dokunulmazlıklarının korunması yolunda beliren endişeler bunun kanıtıdır.

Beşinci nokta, iktidar kamuoyu karşısında da kendisini güçsüz hissetmektedir. Örneğin, yığınsal iletişim araçlarının Başbakan tarafından açıkça parti propagandası için kullanılması. Sayın Önder açık bir

biçimde ortaya koydular, devlet bütçesinin yöntemlerine getirilen değişikliklerin de yardımıyla devlet harcamalarını büyük ölçüde denetim dışında bırakma çabaları. Niye? Çünkü iktidar kendisini yine güçsüz hissetmektedir. Bilmektedir ki yaptığı harcamalar, gelir dağılımını daha da kötüleştirecek ve bu konuda toplumda temsil edilen çıkarlarla bu tutum çatışacaktır. Son bir nokta da: toplumdaki muhalefetin denetleme biçimlerini ortadan kaldırmaktadır; saklamaktadır bir şeyi, ve siz de karşı çıkamıyorsunuz. «Nereye yahu dur.» deme olanağınız elinizden alınmaktadır, çünkü bilemiyorsunuz nereye harcandığını. Bu da demokrasiyi zedeleyen çok temel bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Yani salt bir bütçe sorunu ya da ekonomi sorunu değildir bu. Aslında ekonomik bir sorun olması önemli ama, siyasal açıdan da ayrı bir sorun getirmektedir. Demokrasinin de temelini ortadan kaldırmaktadır. Çünkü seçerken niye seçeriz ki biz bir iktidarı? Ne yapacağını bildiğimiz için. Ne yapacağını bilmiyorsa niye seçelim ki? Böyle davranacaksa seçimin ne anlamı kaldı ki? Sanıyorum bu altı noktada bu güçlü olacağı modelce tasarlanan, ama modelin kendi iç ilişkileri yüzünden hiçbir zaman güçlü olamayacak olan siyasal iktidar, güçsüz olduğu için bu yollara sapmakta ve hukuk devletinin dışına sarmaktadır.

DURAKBAŞA — Sayın İlal, Hükümet iktidarı devralırken bakanlık sayısını azaltmayı bir rasyonellik ve bürokrasiden kaçma önlemi olarak öne sürmüştü. Oysa şimdi, devlet bakanlıkları sayısını artırıyor. Bunu da bu yorumlarınızın içerisine koyabilir miyiz acaba?

İLAL — Çok haklısınız, bu benim burada atladığım bir konu. Bakanlar Kurulu istifasıyla birlikte ele al-

nabilecek, Yürütmenin kendi yapısındaki tutarsızlık, güvensizlik açısından ele alınabilecek bir konu bu.

DURAKBAŞA — Teşekkür ederim Sayın İlal. Sayın Güran, sizin ekleyeceğiniz hususlar var mı?

GÜRAN — Ben de bir iki noktaya değinmek istiyorum. Ben de güçlü devlet ile hukuk devleti arasındaki bağlantı konusuna biraz değinmek istiyorum. Güçlü devlet ne demek? İyi organize edilmiş, etkin bir biçimde çalışan, yeterli donanımlara sahip, temel hak ve hürriyetlerle kamu düzeni dengesini iyi kurmuş bir devlet, güçlü bir devlettir. Güçlü devlet anlayışında hukuk devleti kavramının önemli bir yeri vardır. Hukukla birlikte yaşamayı, yani kamu yönetiminin, siyasi yönetimin ve idari yönetimin hukukla beraber yaşamasını en iyi sağlayan devlet modeli, güçlüdür. Bunun için bir taraftan yasamaya, yürütmeye kendi üzerlerine düşen sorumlulukları ve görevleri yerine getirebilecek yasal donanımların verilmesi lazım. Öte yandan, bu güç de verirken hemen arkasından bunun otorite bir zihniyet içerisinde değil, bir demokratik sistem içerisinde çalışmasını sağlayacaksınız. Yürütmeye, temel hak ve özgürlüklerin kullanımı sırasında toplum düzeninin, kamu düzeninin gerektirdiği birtakım sınırlamaları koyma yetkisini de vereceksiniz. Yürütmeye, toplum düzeninin ekonomik, siyasi hatta sırasında doğal olarak birtakım olağanüstü hallerle karşılaştığı zamanlarda, bunların üstesinden gelmesini sağlayacak yetkileri de vereceğiz. Bunlara kimse itiraz etmiyor zaten; hangi anayasaya bakarsanız bu konuda hükümler vardır. O halde bütün mesele nereye gelyor? Bütün mesele bu dengeleri kuracak olan ölçülerde aşırılığa kaçmamak, normallerinde kalmak.

yargıda hız önemlidir; siyasi iktidarın işlemlerine karşı yapılan yargısal denetimde, gecikmiş adalet, adaletsizlik demektir

Ayrıca iktidarların kendilerini güçsüz hissettikleri zamanlarda bunları kendi düşünceleri ve politikaları yönünde kötüye kullanmalarını önleyecek önlemleri de alacaksınız. Bu ne ile sağlanıyor? İşte burada hukuk devletin iyi kurulması bir anlam taşımaktadır. Özellikle kamuoyu denetiminin zayıf olduğu toplumlarda iş yargısal denetim meselesine gelliyor. Demek ki, kamuoyu denetimi bir ülkede yeterli olamıyor da, iş, artık yargıya kalıyorsa, bunun kurallarının da konulması lazım. Bu bakımdan, hukuk devletinde yargı müessesesinin çok önemli bir yeri vardır. Gecikmiş adalet, adaletsizlik demektir. Bu borç-alacak, boşanma, miras, arsa davalarında da önemlidir; ama, özellikle siyasi iktidarın işlemlerine karşı yapılan yargısal denetimden gerçekten gecikmiş adalet, hiç olmaması adalet mesabesine gelebilir. O itibarla yargıda sürat de çok önemli. Hukuka aykırı bir işlem tesis edildiği taktirde, kamu makamı, kamu görevlisi de bilmeli ki 'bunun kendisine bir faturası çıkacaktır; bu da çok önemli. Ve bu suretle kamu görevi yapan, kamusal yetkiyi kullanan kişiyi yasaları çiğneme konusunda bir caydırıcılığa sevkedecektir.

Demek oluyor ki; hukuk devletindeki etkin araçlardan biri de sorumlu idare, sorumlu kamu görevlisi... Bu suretle herkes hattı harekâtına dikkat edecektir. Yeni Anayasamızda çok şeyi tenkit ettik. Bir de denetim açısından olumlu bir gelişmeyi belirtmek isterim: Bu olumlu geliş-

me; Anayasanın 108. maddesi ile Cumhurbaşkanına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu'dur. Kurulun çalışma yöntem ve sonuçlarını henüz bilmiyoruz. Ne var ki, dış ülkelerde olan «ombudsman» gibi bir organın yaratılmağa çalışıldığı anlaşıyor. Bu olumlu bir adım. Böylece vatandaş, iktidarın dışında, Devlet Başkanı'na bağlı, nispeten daha bağımsız ve daha yetkili bir kuruluşa giderek meselelerinin inceletirilmesini sağlayabilecektir. Ancak, bu nederece işleyecek, bilemiyoruz. O bakımdan, yargı denetimi yine belibablı denetim yolu olacaktır.

DURAKBAŞA — Sayın Güran, Sayın İlal bugünkü Anayasa dahil hukuk düzenimiz, hukuka bağlı devlet fikrini gerçekleştirmemize olanak vermiyor, hatta zedeliyor görüşünü ileri sürdü. Başka bir deyiş ile, bugünkü durum kaçınılmaz bir sonuçtur; bu düzenleme içerisinde bir başka hükümet de olsa bu olacaktı, diyor. Siz bu görüşe katılır mısınız?

GÜRAN — Bu görüşe bir ölçüye kadar katılıyorum. Gerçekten de 1982 Anayasası kendisinden önceki 10 yılın geniş ölçüde etkisi altında yapılmış bir Anayasa; bunu yapanlar da ifade ediyor. Gerçi her anayasa kendinden önceki dönemin etkisi altında kalarak yapılır. Nitekim 1961 Anayasası yapılırken de önceki dönemin etkisi altında yapılmış. Fakat, sanıyorum 1982 Anayasası'nda bu etki çok daha derin oldu ve ileriye hiç hesaba katmadan geriye bakış ağırlık kazandı. Bu yüzden de, çok uzun yıllar sürmesi gereken Anayasanın bazı hükümleri şimdiden eskidi. Eski Başbakanların siyasi haklarını kısıtlayan geçici madde gibi. Yine 1982 Anayasası özellikle memurlar hakkında koyduğu hükümlerde de çok kısıtlayıcı hükümler getirdi. Örneğin, bir Anayasa Mahkemesi üyesi, bir derneğe üye olabilmek için Adalet Bakanı'ndan izin almak zorun-

dadır. Olacak iş değil!.. Derneklere üye olma hakkı geçmişte kötü kullanılmış olabilir; ama oradan kalkınca gelinecek nokta burası olmamalı. Üniversite öğretim üyelerine ilişkin kısıtlamalarda da yine aynı haksız tepki izleri var.

Aynı şekilde benim çok önemsemediğim bir konu, grup kurma sayısı Mecliste 20 üyeye çıkarıldı. Bırakın 10 olsun, bırakın adam grup kursun; bırakın o da konuşsun. Ama bütün olay nedir? Alenilik, saydamlık işte. Meclis bir saydamlık vasıtasıdır; bir aleniyet vasıtasıdır. Aynı şekilde önce de söyledim, Türkiye Cumhuriyeti'nde aşağı yukarı kuruluşundan bu yana sıkıyönetim komutanlarının işlemleri yargısal denetime açık tutulmuştur. Yargı da bunu gayet akli başında kul-

E S Yayınları Sunar:

VEDDİ ÜNAY

3182 Sayılı
Bankalar Kanunu Gerekçesi

BANKALARCA İÇ TİCARETİN VE SANAYİN FİNANSE EDİLMESİ USULLERİ

Bankaları, bankacıları ve iş çevrelerini
yakından ilgilendiren kaynak kitap
400 sayfa (büyük boy) - 1.650.— TL (KDV dahil)

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Binbirdirek Mah. Suterazısı Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 526 34 11

Not: Kitabı almak isteyenler, bedelini,
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi'ndeki 768,
İş Bankası Tübbe Şubesi'ndeki 1541,
Akbank Tübbe Şubesi'ndeki 4512 no.lu hesaplarımızdan birisine,
"Kitap bedeli olduğuna belirterek" havale etmeli,
ad ve adreslerini tarafımıza bildirmelidir.
Ödemeli postalamaya yapılamamaktadır.

lanmıştır. Bırakın yine açık olsun efendim, ne olacak? 1982 Anayasası'nda benim, hele bugün konuştuğumuz çerçeve içinde en çok dikkatimi çeken; Yargıya karşı bir güvensizlik gösterilmesidir. Bu olmaz, Yargıya güvenecegiz. Meclise güveniyoruz, Cumhurbaşkanına güveniyoruz, Hükümete güveniyoruz; onlar gibi devletin bir organı olan Yargıya da güvenecegiz. Bu bakımdan Yargı hakkındaki hükümler kanımca en çok eleştirilmesi gereken hükümler. Düşününüz temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması konusundaki en kritik yetkileri yargıcın eline veriyorsunuz. Sonra da, getirdiğiniz hükümlerle ona güvensizliğinizi sergiliyorsunuz. Bu yönden Anayasanın getirdiği hükümleri onaylayamıyorum.

DURAKBAŞA — Teşekkür ederim Sayın Güran. Sayın Önder. sizin ekleyeceğiniz hususlar var mı?

kişi özgürlükleri, ekonomik sistemin sağladığı belirli bir gelir ya da kaynak dağılımı çerçevesinde düşünülürse, buna devletin fazla bir katkısı olmaz

ÖNDER — Kişi özgürlüğü derken, eğer ekonomik sistemin sağladığı belirli bir gelir dağılımı, kaynak dağılımı çerçevesinde kişi özgürlüklerini anlayacak isek, o zaman buna devletin fazla bir katkısı olamaz. Denebilir ki, okula gidebilen gider, parası olan sağlık hizmetlerinden yararlanabilir gibi... Ama, devlete bu gibi hizmetlerde, eşitleyici, düzenleyici bir rol düşündürseniz, o zaman da karşımıza kaynak sorunu çıkıyor. Kaynaklar üzerinde

mücadele derken bunu kastediyorum. Türkiye'de bugün yabancı okullara öğrenci verebilecek ilkokulları bütün Türkiye içinde açmaya kalkınca, çok kaynağa ihtiyacımız olacak. Bu bol kaynakları bulamayacağımız zaman da bunları belirli kişilere vermek zorunda kalacaksınız. Kaynak bulma problemi içine girmeye başladığınız zaman, işte burada devlet hukuka uymamaya ya da eşit imkân sağlama ilkelerine uymamaya mecbur oluyor. Bu bana, bu model içerisinde kaçınılmaz gibi geliyor.

DURAKBAŞA — Sanırım, görüşmemizi Sayın Güran'ın da belirttiği gibi şöyle özetlemek mümkün: Toplumun gücü ile devletin gücünü birbirinden ayırt etmemek gerek. Toplum ne derece güçlü ise devlet de o derece güçlüdür. Öte yandan, fertlerin güçlü olması toplumu da güçlü kılar. Oysa fertler bu güçlerini ancak gerçek bir demokratik sistem ve özgürlük içerisinde ortaya koyabilirler. Böyle bir düzen meydana getirilebilirse, devlet de bu düzen içerisinde en güçlü bir devlet olma özelliğini kazanmış olacaktır. Sanırım bu görüşü hepimiz paylaşıyoruz. Teşekkürler ederim.

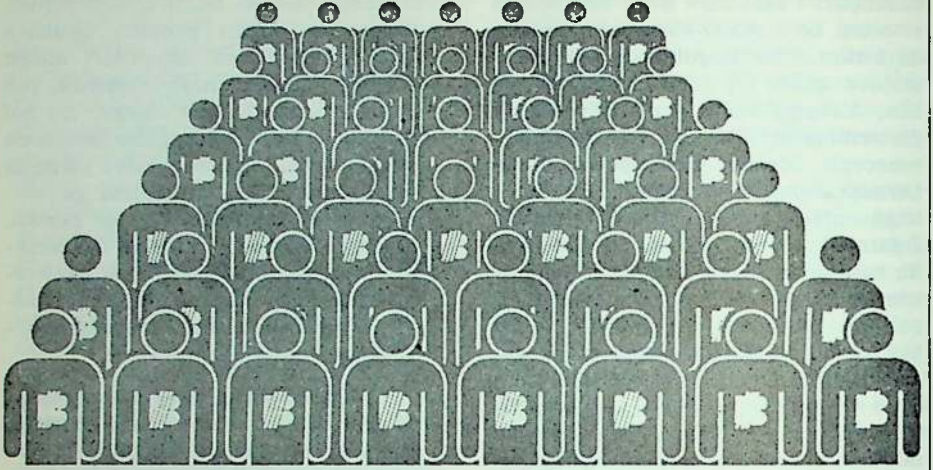
Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 21 Ekim 1986 tarihinde yapılmıştır.

- ◆ Tarafsızlık, bir ilke olarak sürüp giderse, zayıflık olur.

Kossuth

- ◆ Kötülükten kaçmayan bilgin, ışık tutan bir kördür. Doğru yolu gösterir, kendisi göremez.

Sadi

Borusan Büyük Aile

Nedir Borusan'ın üstünlüğü?
Ülkemizde endüstriyel gelişmenin
öncülerinden ve günümüzün en
büyük, en sağlam kuruluşlarından biri
olması mı? Geniş ürün yelpazesi ve
günden güne devleşen üretim
kapasitesiyle Türk çelik
endüstrisindeki tartışılmaz yeri mi?
Onu sadece Türkiye'de değil,
uluslararası pazarlarda da aranan,
tercih edilen isim haline getiren
yüksek ürün kalitesi mi?
Şüphesiz, bunların hepsi. Ama
Borusan'ın en az bunlar kadar önemli

bir üstünlüğü daha var: Borusan, bir
büyük ailedir. Türkiye'de gıda
sanayiinden petrol sevkiyatına,
mobilya yapımından inşaat sanayiinin
her kademesine kadar yüzlerce alanın
ihtiyaçlarını karşılayan ürünleriyle bir
büyük ailedir. Kadrolarıyla, deneyimli,
eğitilmiş, çalışkan ve sorumlu teknik ve
idare personeliyle, pazarlama
örgütüyle, her kademedeki
çalışanlarıyla bir büyük ailedir.
Borusan, atımlarında ve tüm
gelişmesinde bu büyük aileden, bu
bütünlükten kuvvet almıştır.

BORUSAN

mektedir. Ayrıca pazarlarımızı çeşitlendirme yolunda da yeni çaba yoktur. Pazar araştırması nedir, nasıl yapılır bilinmemektedir. Yeni pazar önceden aranmaz. «Sorun olursa alternatif çözüm o zaman aranır» düşüncesi hâkimdir. «Yumurtaları dışarıya satamadık mı? Devlet alır, ilkokullara dağıtır» denilmektedir.

3 – Oyunu bilmeden oyuna girmek kısır bir döngü yaratır.

Oyunun nerede, nasıl oynanacağını bilmeden, oyuncuları tanımadan, oyunu yöneteceklere hangi yetkilerin verilebileceğini ve verildiğini bilmeden oyuna girmek fiyasko ile sonuçlanır. Kurların serbest piyasada oluşmasına ilişkin deney bunun güzel bir örneğidir.

29 Haziran 1985'te girilen oyun 14 Mart 1986'da son bulmuştur. Haziran sonunda kurların bankalarca serbestçe oluşmasına izin verilmişti. Oyuncular arasında Tahtakale ve her türlü müşterisi yanında bankalar da girmişti. Merkez Bankası oyunun hem kalecisi hem de hakemi olacaktı. Merkez Bankası hem kendi kurlarını ilan edecek, hem de piyasadaki Tahtakale kurları dahil diğer parasal göstergeleri izleyerek dengesiz kırırdanmaları düzenleyecekti. Ne var ki Merkez Bankası oyunun amatör bir hakemi ve kalecisiydi. Puanları iyi sayamamakta, faulleri görememekte ve kendi kalesini koruyamamaktaydı. Dış borçların ödenmesi Merkez Bankası'na bırakılmıştı. Merkez Bankası'nın döviz kazandırıcı kaynakları ise yok derecede az idi. Döviz açığını kapaması zorlasmıştı. Kendi sorunlarının yanı sıra diğer bankaları izlemesi ve gerektiğinde piyasaya döviz sürmekle denasizlikleri gidermesi güçleşmişti. Bankalar iç faizlerin yüksekliği, sağ-

lam müşteri bulmada güçlük çekmeleri gibi nedenlerle Türk Lirası üzerinden yapılacak işlemler yerine döviz üzerinden yapılan işlemleri yeğlemekteydiler. Bankaların zaman içerisindeki taahhütlerinin varlıklarını aşması üzerine onlar da bir döviz sıkıntısı içerisine girmişlerdir. Bu arada hakeme karışanların sayısında da bir artış olmuştur. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Maliye, Devlet Bankaları arasında kendilerini bu konunun uzmanı sayanlar önerilerde bulunmuş, baskılar yapmışlardır. Başarılar her nedense diğer büyüklerin, başarısızlıklar ise hep Merkez Bankası'nın olmuştur. Bu son döviz operasyonunda da aynı şey gözlenmiştir. Sene başından itibaren çalkalanan döviz piyasası sorunlarına çözüm olarak serbest kurlardan vazgeçilmiştir. Alınan karara göre döviz kurları Merkez Bankası'nca belirlenecek, kurların dalgalanması % 1 alt ve % 1 üst sınırı içinde kalacak, alış ve satış kurları arasındaki fark ise % 2 ile sınırlandırılacaktı. Efektifte alış kurlarını Merkez Bankası belirleyecek ve satış kurları serbest bırakılacaktı. Bankalar arası kurlar da serbest kalacaktı. Neticede döne dolaşa 1985 yazı öncesine kıyasla daha da kapalı bir oyuna geri gelinmiştir.

4 – Hangi takımda oynanılacağı konusunda kararsızlık da uzun vadeli stratejilerin benimsenmesini engeller.

Aynı anda iki ata binmenin sâkıncaları açıktır. İktidarın dizainlerini ellerinde bulunduranlar bugün böyle bir ikili oyuna girmislerdir. Kesin bir takım tercihi yapmakta cekingen davranmaktadırlar. Ağırlık Batı'da mı olacak voksa İslam Arap Dünyası'nda mı? Soruyu salt iktisadi tercihlerle açıklamak yetersizdir. Sorunun geri-

sinde iktidarın da açıkça ortaya koymaktan çekindiği siyasi ve sosyolojik tercihler konusundaki kararsızlıklar yatmaktadır. İktisadi açıdan dışa açılma, liberal ticaret anlayışı benimsemesine karşılık sosyal açıdan daha tutucu, daha dinci görüşler benimsenmektedir. Bunu kimisi Batı Dünyası'nın ikinci sınıf vatandaşı olarak kalmaktan duyulan bezginlik ile açıklar iken kimisi bunun iktidardakilerin tabanından ve geçmişlerinden kaynaklandığını söylemektedir. Durum nelerden kaynaklanır ise kaynaklansın, geçmişten bugüne kadar yapılmış olan bazı tercihler ve girilmiş taahhütler bulunmaktadır. Takım çoktan belirlenmiştir. Kimi oyunda yedekte de olsa yerimiz bellidir. OECD, NATO, Avrupa Konseyi ve AET ile ilişkilerimiz ele alındığında iktidarın takım tercihi konusunda gösterdiği tereddüt garipsenebilir. Ayrıca Türkiye'nin İslam Ülkeleri içerisinde yerinin ne olacağı da belirsizdir. İslam Ülkeleri nezdindeki itibarımız ve onların bize gösterecekleri ilgi bizi Batı Dünyası'nın ayrılmaz bir parçası olarak gördükleri ölçüde artacaktır. Tek başına olan bir Türkiye'nin bu ülkeler açısından hiçbir cazibesi kalmayacaktır. Batı İttifakı dışında zayıf bir Türkiye bazı İslam Ülkeleri'nin işlerine dahi gelebilir.

5 – Başlanılan oyun sonuçlanmadan yenisine girişmek yeni sorunların ortaya çıkmasına ve varolanların ise boyutlarının artmasına neden olur.

Temel sorunlarımızın başında enflasyon gelmektedir. Son birkaç yıldır amaçlanan ve gerçekleştirilmesinde zorluklarla karşılaşılan hedeflerden biri yıllık enflasyon oranını düşürmektir. Enflasyonun hangi düzeylere, hangi zaman aralıkları içerisinde

de düşürüleceğini saptamak zordur. Alınan önlemlerin istenilen sonuçları verip vermeyeceği kesinlikle bilinmediği gibi, sonuçların hangi zaman aralığından sonra ortaya çıkacağını kestirmek de kolay değildir. Hedefe yaklaşıp yaklaşmadığını izleyebilmek için bazı göstergeler mevcuttur. Serbestçe oluşan faiz hadleri bunlardan biridir. Ne var ki faizler Türkiye'de serbest belirlenmemektedir. Faiz serbest olmadığından özel kesimin fiyat artışları konusundaki beklentilerini saptamak güçleşebilir. Ancak bankalar arası piyasadaki faiz hareketleri bir gösterge sayılabilir. Bu piyasadaki hareketler kısa dönem için bankaların beklentilerini ortaya koyar.

Başka bir gösterge ise aylık olarak hesaplanan fiyat ve geçinme endeksleridir. Bu aylık fiyatlar gelecekteki enflasyonun bir göstergesidir. Bunları dikkate almadan faizleri düşürmek ya da yükseltmek yanıltıcı sonuçlar verebilir. Fiyatların seyri hakkında kesin bilgi sahibi olmadan faizleri düşürmeye çalışmak tartışmalı bir konudur.

Faizleri düşürmekle yatırımlar teşvik edilmek istenebilir. Bu yeni oyuna, yeni bir stratejiye geçilmesi anlamındadır. Bir deney tam bitmeden yenisine girişmek tehlikelidir. Enflasyon körüklenebilir.

6 – Oyun alanı kurulmadan veya alan uluslararası standartlara uydu rulmadan oyuna başlanamaz.

İktisatta oyun oynanan alanlar çeşit çeşittir. Bazı alanlar da arabacıdır. Birinden diğerine geçilebilir. Birindeki değişime diğerini kolayca etkileyebilir. Para piyasası, döviz piyasası, sermaye piyasası ve mal piyasası gibi... Alanlara isim verilmiş olması alanların mevcudiyetini ispatla-

ma. Mevcut olsalar bile bunların uluslararası standartlara uyum gösterdikleri söylenemez.

Para piyasasına bakılınca küçük bankalar olsun, büyük bankalar olsun, özel bankalar olsun, devlet bankaları olsun piyasa keşmekeş içinde. Uçmağa çalışan dengersiz uçaklar gibi havalandırmaya çalışılır. Kuyruklarına takılmış batık krediler onları sarsar durur. Anı olarak değişen rüzgârın yönüne doğru uzanırlar ve beklenmeyen bir değişiklikte yere çakılmalarına ramak kalır. Uygulamalarda, mevzuatta devamlılık ve süreklilik olmadığı için yarınlara hep belirsizdir.

Sermaye piyasasına gelince... Yeni kurulmuş bu alanda oynayanlar çekimser bir tutum içerisindedirler. Alfabe sırasına göre sahaya çıkarlar. Piyasanın ismi vardır, oyuncuları azdır.

Döviz piyasası ise garip bir çile-
keşlik içindedir. Para piyasası ile sıkı
ilişki içerisindedir. Ama bunu kimse
farketmez. Bu nedenle de para piya-
sası dizginlenirken döviz piyasası ser-
best bırakılır; para piyasası serbest
bırakılırken döviz piyasasının da ser-
best bırakılması gerektiği düşünül-
mez. Sorunlar bir piyasadan diğerine
kolayca yansır.

Mal piyasası başka bir olaydır. Asırların verdiği alışkanlıkla her hangi bir tereddüt vaki olduğunda herkes stoklamağa gider. Döviz mi sınırlandı? Elde birikmiş ithal malları stoklanır, bekletilir ve fiyatların yükselmesi ilgiyle izlenir. Hava kirliliği tehlikesi mi baş gösterdi, tüketiciler mal piyasasına hücum eder, konserveleri stoklar. Bir kıtlık mı bekleniyor, fabrikalarda işler mi aksıyor, mal kenara, köşeye yığılır, bekletilir.

7 - Yeni oyunlara karşı aşırı merak, alışılmış oyunlarda ihtisaslaşmayı unutturmamalıdır.

Güncel konular arasında factoring, forfaiting ve leasing işlemleri yer almaktadır. İstanbul'da, Bursa'da konuyla ilgili konferanslar düzenlenmiştir. Yabancı isimler taşıyan bu uygulamalar merak çöktür. «Banka ve Ekonomik Yorumlar», «Para ve Sermaye», «Ekonomide Diyalog» gibi belibaşlı iktisat dergilerinde bu konuda çeşitli makaleler yayınlanmıştır. Bu işlemlerden ilk ikisi dış işlemlerin finansmanını kolaylaştırıcı uygulamalardır. Sonuncusu ise yatırımcıların sermaye yatırımlarının masraflarını düşürmeye yardım eden bir finansal kiralama usulüdür.

Factoring ve forfaiting yıllardır yaptırılabilen başka uygulamalara benzetilerek açıklanabilir. Olay şöyle özetlenebilir : Ödenmemiş senet, borç (vs.) bir şirkete devredilir. Şirket bu meblağların ödenmesi işleriyle uğraşır. Tahsil edilen tutarlardan kendi komisyonunu, masrafı çıkartır. Bakiye şirkete geri verilir. Factoring'de işlemler tüketim malları üzerinden yapılır. Kısa vadeli işlemleri kapsar. Forfaiting yatırım malları ile ilgilidir. Daha uzun bir vadeyi kapsar.

Leasing işi biraz daha çapraşıktır. Türkiye'de Finansal Kiralama Kanunu geçen sene çıkarılmıştır. Uygulanmaya yeni başlanan bu işlemde işlemin kimlerce nasıl yürütüleceği, muhasebe hesaplarının nasıl tanzim edileceği, hangi vergilerin ödenip ödenmeyeceği konusunda yeterli açıklık getirilmemiştir. Bu tür pürüzler yavaş yavaş çözümlenmeye başlanmıştır. Halledilmeyecek sorun yoktur. Yabancı sermaye sahipleri giriş için yeterli koşullar arıyor ise, leasing

şirketleri de aynı koşulların peşinde olacaklardır. Yabancı sermaye ve yabancı leasing şirketleri ya beraber gelirler, ya da gelmezler.

8 - Takımdaki bazı oyuncularını oynatmamakta direnmek ve bunları oyun dışında tutmak takım içerisinde gelecekte hoş olmayan huzursuzluklara ve yıpranmalara neden olabilir.

Uzun vadeli huzurlu bir düzenin gerekleri arasında fakirleşmenin önüne geçmek, vergi adaleti sağlamak, tek yanlı uygulamalara son vermek gibi hususlar yer alır. Türkiye'de gelir dağılımına ilişkin yapısal kısmi çalışmalar izlendiğinde düşük ve orta gelir sahiplerinin giderek fakirleştikleri gözlenmektedir. Enflasyon, dış açık, düşük büyüme hızı gibi sorunların üstesinden gelmeye çalışan icraatın içindekilerin, gelir dağılımı gibi bir sorununa eğilmek istemedikleri görülmektedir. Grev haklarının olmadığı, hoşnutsuzlukların dile getirilemediği bir ortamda bu hususu görmezlikten gelmek daha kolaydır. Ancak çoğulcu parlamenter sistem içinde serbest seçimlere dayalı bir rejimde bunun uzun süremeyeceği de açıktır. Bazı oyuncuların varlığını kabul etmenin zamanı gelmiştir. Bu nedenle de 1986 yılı içerisinde bu kesimlere daha cazip gelecek tekliflerin öne sürüleceği sanılmaktadır.

İktisadi hayatın bu kendine özgü kurallarına (kurusalsızlıklarına) daha başkaları da eklenebilirdi. «Hakemlere sürekli itiraz etmenin kural haline dönüşmesi», «Kendi takımına gol atmanın yaygınlaşması» gibi... Bu ve benzeri saptırıcı uygulamalara her yerde her zaman rastlanılmaktadır. Bunların çözümü ise bazı kıstasların, değerlerin, anlayışların küçük yaştan itibaren insanlarımıza öğretilmesine

ve en baştan böyle bir ihtiyacın olduğunu karar alma mevkisinde olanlarla beraber toplumumuzun idrak etmesine bağlıdır.

Dergi'nin Notu : Yukarıda sunulan yazı 6 Ekim 1986 tarihinde kaleme alınmıştır.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş eski sayıları :

- Bankacılar
- İktisatçıları
- Yöneticiler

ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören

- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

(KDV Dahil)

1985 yılı cildi	: 5.500.— TL
1984 yılı cildi	: 4.400.— TL
1983 yılı cildi	: 3.850.— TL
1982 yılı cildi	: 3.300.— TL
1981 yılı cildi	: 2.750.— TL
1980 ve öncesi	: 2.200.— TL

Önemli Not : (1) Öğrenciliğini belgeleyenlere % 50 indirim uygulanır. (2) Ödemeli postalama yapılmaz. (3) PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt bedeline posta pulu karşılığı 190.— TL ilave ederek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

İSTE ME ADRESİ :

Bınlırdırek Mahallesi
Suterazlı Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 520 34 11

Gelişme... Başarı... Üstün hizmet...

Türk bankacılığının son yıllarda en hızlı gelişen ve en başarılı bankası; Dışbank'tır.

Bu gelişme ve başarıyı Dışbank'ın üstün hizmet anlayışı; ciddi, tutarlı bir yönetimin uygulamakta olduğu bilinçli bir ekonomik politika oluşturmaktadır.

Bir Dışbank şubesinde girdiğinizde; Dış ticaret bankacılığındaki uzmanlığı; mevduat bankacılığındaki istikrar

ve güveni; ticari bankacılıktaki etkinlik ve verimliliği Dışbank'a özgü, üstün hizmet anlayışı içinde bulabilirsiniz.

Siz de, Dışbank'ı izleyin!.. Gelişmesinden... veriminden ve üstün bankacılık hizmetlerinden yararlanın.

DIŞBANK

Türk Dış Ticaret Bankası

Genel Müdürlük
Cumhuriyet Cad. 201
80020 Harbiye-İstanbul
Teleks : 225561 kdb tr
Telgraf : Dışbankum-İstanbul
Telefon : 146 51 50 (5 hat)
146 10 00 (5 hat)
P.K. : 111 80022 Şişli-İstanbul
Fax : 147 54 87

İstanbul Merkez Şubesi
Cumhuriyet Cad. 201
80020 Harbiye-İstanbul
Teleks : 225561 kdb tr
Telgraf : Dışbank, Harbiye-İstanbul
Telefon : 146 51 50 (5 hat)
146 10 00 (5 hat)
P.K. : 111 80022 Şişli-İstanbul
Fax : 147 54 87

İzmir Şubesi
Cumhuriyet Bulvarı 58
35210 İzmir
Teleks : 52068 izm tr
Telgraf : Dışbank-İzmir
Telefon : 25 90 24 (3 hat)
P.K. : 1818 35214 Pasaport İzmir
Fax : 114 97 70

Adana Şubesi
Postane Cad. 27
01010 Adana
Teleks : 62081 ada tr
Telgraf : Dışbank-Adana
Telefon : 21 077 - 12 904 - 20 455
P.K. : 8651 01325 Merkez-Adana
Fax : 116 293

Ankara Şubesi
İsmet Cad. 19
06440 Yeniyapı-Ankara
Teleks : 42411 ank tr
Telgraf : Dışbank-Ankara
Telefon : 33 28 90 (5 hat)
P.K. : 58 06442 Yeniyapı-Ankara
Fax : 118 85 17

Antalya Şubesi
Atatürk Cad. 7
07040 Antalya
Teleks : 56234 ant tr
Telgraf : Dışbank-Antalya
Telefon : 14 066 - 11 122
P.K. : 1171 07001 Merkez-Antalya
Fax : 120 932

Karakiy Şubesi
Pirinç Cad. 135
80020 Karakiy-İstanbul
Teleks : 24714 dsk tr
Telgraf : Dışbank, Karakiy-İstanbul
Telefon : 151 48 25 (4 hat)
P.K. : 1237 80003 Karakiy-İstanbul
Fax : 1151 43 39

Denizli Şubesi
Ermer Paşa Cad.
Çift Kısır İşhanı B. Blok
20100 Denizli
Teleks : 55675 den tr
Telgraf : Dışbank-Denizli
Telefon : 14 682 - 21 487
P.K. : 153 20001 Merkez-Denizli
Fax : 221 541 - 22 709

Sığı Şubesi
Bağdat Cad. 315
80020 Sığı-İstanbul
Teleks : 135343 sig tr
Telgraf : Dışbank, Sığı-İstanbul
Telefon : 131 23 96 (4 hat)
P.K. : 166 80023 Sığı-İstanbul
Fax : 148 31 74

Kadıköy Şubesi
Bağdat Cad. 315
81060 Erenköy-İstanbul
Teleks : 29152 den tr
Telgraf : Dışbank, Kadıköy-İstanbul
Telefon : 358 05 23 - 356 58 51
P.K. : 14 81062 Erenköy-İstanbul
Fax : 356 28 15

Bursa Şubesi
Gergeç Cad. 101
16070 Kuruca-Bursa
Teleks : 32186 bur tr
Telgraf : Dışbank-Bursa
Telefon : 54 140 (3 hat)
P.K. : 196 16002 Uluçami-Bursa
Fax : 166 154

Mersin Şubesi
Uray Cad. 28/D
33100 Mersin
Teleks : 67204 mer tr
Telgraf : Dışbank-Mersin
Telefon : 18 555 - 18 870
P.K. : 2994 33002 Merkez-Mersin
Fax : 160 84

Türkiye'de Piyasa Ekonomisi İşliyor mu ?

EGE CANSEN

ATATÜRK'ün CHP'yi kurarken ortaya koyduğu altı ilkeden biri «Devletçilik»tir. Bu ilke, CHP'nin ve onun yönetimindeki Türkiye'nin iktisadi felsefesini teşkil etmiştir. Nitekim CHP'nin alternatifi olarak ortaya çıkan önce Serbest Fırka ve sonra Demokrat Parti iktisadi alanda devletçiliği terketmek iddiasında bulunmuşlardır. 1960'da iktidara gelen Demokrat Parti, 1965 - 1980 arasında çoğunlukla iktidarda bulunan Adalet Partisi ve 1980'den sonra, önce fikren bilâhare siyasi olarak iktidara gelen Anavatan Partisi, hep daha çok özelsi olmak iddiasını sürdürmüşlerdir. Özellikle Anavatan Partisi bu konuda daha da ileri giderek serbest piyasa ekonomisinin ilk ve gerçek uygulayıcısı olduğu tezini savunmuştur.

Devletçilik Nedir?

Başlangıçta, şahısların yapamadığını devletin yapması şeklinde tanımlanan devletçilik, sonraları özel şirketlerle aynı anda ve eşit koşullarda devlet sermayeli şirketlerin de yer aldığı bir iktisadi sistem olarak tarif edilmiştir. Devletçilik, devletin kendi kuruluşlarına emrederken, özel kuruluşlara yol göstermesi diye de tanımlanmıştır. Türk ekonomi felsefesinin ana aksını oluşturan devletçi

düşünce «ideolojik» olmaktan çok «pragmatik» bir yaklaşım olarak da değerlendirilmiştir. Bazı iktisatçılar devletçilik diye bir ekonomik doktrin olmadığını, dolayısıyla devletçiliğin ancak, ya total kapitalizme, ya da total sosyalizme gitmesi gereken bir ara ekonomik rejim olarak mütalâa edilebileceğini iddia etmişlerdir. Az sayıda iktisatçı ise devletçiliğin sürekli bir iktisadi sistem olduğunu ve hatta gerek kapitalist ve gerekse sosyalist sistemlerin, sonunda devletçi veya diğer bir deyişle karma ekonomik bir felsefede buluşacaklarını söylemişlerdir. Devletçilikle ilgili tartışmalardan biri de, bunun esasında «Devlet Sermayedarlığı» mı, yoksa «Devlet Müdahaleciliği» mi anlamına geldiğidir.

Bazı düşünürler, devlet sermayedarlığına, yani ekonomik hayatta sermayesi devlete ait kuruluşların bulunmasına evet, ancak devletin müdahalesine hayır demişlerdir. Diğer bazı düşünürler de, devlet müdahalesine evet, devlet sermayesine hayır demişlerdir.

Sosyalist ekonomik modeli kalben benimsiyenlerin haklı olarak en sevdikleri devletçilik tarifi ise, «devlet eliyle fert zengin etmek»dir. Piyasa ekonomisine inananlar devletçiliğin her türünün yani, gerek dev-

let sermayedarlığının, gerek devlet müdahaleciliğinin yapay rantlar yaratıp, haksız kazançlar doğurarak gelir ve servet dağılımını bozduğu; ayrıca, kaynak tahsis çarpıklıkları getirerek ekonominin verimliliğini düşürdüğünü iddia etmektedirler.

Kısaca gerek sosyalist düşünce sahipleri, gerek kapitalist doktrini benimseyenler devletçi ekonomik sistemi iki yönden bombardıman altında tutmaktadırlar. Devletçiliğin sürekli yâni, kalıcı bir sistem olması gerektiğine inananlar ise bu inançlarının savunmasında zayıf kalmaktadırlar. Ne var ki devletçilik hem yurdumuzda, hem de Dünya'nın diğer ülkelerinde ister devlet sermayedarlığı şeklinde olsun, ister devlet müdahaleciliği şeklinde olsun gitgide güç kazanmış ve uygulama alanı bulmuştur.

Son zamanlarda çok moda olan devlet sermayedarlığının tasfiyesi yâni, özelleştirme (Privatization) ile devlet müdahaleciliğinin tasfiyesi deregulasyon (Deregulation)'un, uzun vadede nasıl sonuç vereceği meçhuldür. Bu hareketler bir bakıma bundan önceki devrede moda olan devletleştirme ve müdahale etme hareketlerine birer tepki mahiyetindedir.

Serbest Piyasa Ekonomisi

Fransız kapitalistlerine karşı ılımlı sol düşüncenin ilk müelliflerinden olduğu halde kendisine bilâhare kapitalist sistemin fikir babalığı sıfatı yakıştırılan Adam Smith, kısa adı «Milletlerin Zenginliği» olan ünlü kitabında bir «görünmez el»den bahseder. Bu görünmez el, ekonomiyi tanzim edecektir. Hangi maldan kaç adet yapılacağına bu görünmez el karar verecektir. Keza yatırımlar ve istihdam da bu görünmez el tarafın-

dan tanzim edilecektir. Adam Smith'in bahsettiği bu görünmez el «fiyat mekanizması»dır. Eğer piyasada fiyatlar serbestçe oluşursa, döviz dahil, para dahil hiçbir şeyin sıkıntısı olmaz; hatta işsizlik dahi olmaz. Ne zaman ki fiyatlara müdahale edilir, işte o zaman kıtlık rantları, servet transferleri, işsizlik ve ekonomik dengesizlik başlar.

1980'den sonra Türkiye'de Özal'ın ekonomik politikası şeklinde görünür hale gelen işte bu görünmez eldir. Görünmez el (fiyat mekanizması) belki de inanıldığı kadar mahir bir düzenleyicidir. Ancak, bu el nazlı bir eldir. Aynalığa, kuralsızlığa ve şikeye dayanıklı değildir. Tanzim edeceğim derken işleri karıştırabilir. Bu görünmez elin bir zafiyeti daha vardır; görünmez el, teknolojik gelişmenin getireceği sonuçlardan pek haberdar değildir.

1980'den Sonra Neler Oldu?

1979 yılına girdiğimiz zaman, Türk ekonomisinde aksaklıklar iyiden iyiye kendini göstermeye başlamıştı. İthalât güçlükleri yüzünden üretim aksamaları, mazotsuzluktan sefere çıkamayan kamyonlar ve otobüsler, hemen her gün birkaç saat kesilen elektrikler, döviz ve mal karaborsası halkı ciddi endişelere sürüklemişti. 1979 Ekim'inde yapılan ara seçimlerde Adalet Partisi'nin bütün milletvekilliklerini kazanmasıyla halkın mevcut siyasi iktidara olan güvensizliği somut bir şekilde sergilendi. Başbakanlığı ele geçiren Demirel, Özal'ı ikinci adam olarak ekibine aldı ve sert geçen bir 79-80 kışının 24 Ocak'ta «istikrar tedbirleri» denilen bir ekonomik kararlar demetini yürürlüğe koydu. Kararlar, âdeta ihtilâl mahiyetindeydi. Kısa zamanda ilk olum-

lu meyvalarını vermeye başladı. Adam Smith'in bahsettiği görünmez el göreve çağırılmış, o da piyasayı tanzime başlamıştı.

Olaylar o kadar kötü bir noktadan devralınmıştı ki, bir bakıma iyileşme, tabiatın dinamiğinde mevcutlu denilebilir. Her şeye rağmen gerek bu kararları alanlar ve gerek uygulamayı icra edenler herhalde Türk toplumuna üstün hizmet vermiş kimseler olarak ilelebet anılacaklardır. Kararların iyi sonuçlar vermesiyle birlikte hiçbir şey dememiş olanlar da dahil «ben demiştim zaten» korusu devreye girdi. Artık ekonomide tek bir doğru vardı. O da serbest piyasa ekonomisiydi. Ekonomiyi tanzim etme ihalesini kazanan Adam Smith'in görünmez eli mucizeler yaratıyordu. En zaruri ihtiyaç maddelerini bulamayan Türk insanı, en lüks maddeleri piyasada bulabiliyordu. Ancak bu arada, bazı istenmeyen sonuçlar da ortaya çıktı. Ödünç para verme işleri ve faiz karşılığı mevduat toplama yürürlükte bulunan mevzuata açıkça aykırı bir tarzda «bankerler» denilen gözü kara bir kesime teslim edilince, ilk facia yaşandı. Özal bunun üzerine ekonomi gemisinin kaptanlığından istifa etmek zorunda kaldı. Kısa bir süre sonra ise siyasi bir parti lideri olarak tekrar işbaşına geldi.

Türkiye'de altı yıldır serbest piyasa ekonomisi uygulandığı iddia edilmektedir. Müdahalecilik anlamında devletçilik, meselâ ithâl rejimin serbestliği, fiyat kontrollerinin kaldırılması gibi kararlarla bir miktar tasfiyeye uğramıştır. Ama sermayedarlık anlamındaki devletçilik, hâlâ eskisi gibi devam etmektedir. Ancak hedef, serbest piyasa ekonomisi olduğu için karşılaşılan bütün zorluk-

lar, bu felsefenin çerçevesi içinde çözülecektir denmektedir.

Döviz ve Faiz

Uygulanmakta olan ekonomik politikanın, «en önemli iki aleti nedir?» diye sorulsa, bunun cevabı döviz fiyatları ve faiz hadleridir. Eğer bir ülkede döviz fiyatları ve faiz hadleri hükümet tarafından tespit ediliyorsa, o ülkede serbest piyasa ekonomisinden bahsetmek bir hayli zordur. Bu, «kuş uçmakta serbest ama, kafesten dışarı çıkamaz» demekle eşanlamlıdır.

Biz burada sadece faiz hadleri olayını incelemeye çalışacağız. Özal, serbest faiz politikası adı altında faiz hadlerini yükseltirken bir kehanette bulunmuş ve «mevduat 1 trilyona varınca, faizler kendiliğinden düşecektir» demişti. Mevduat, 9 trilyon liraya ulaşmış, faizler düşmemiştir. Özal'ı bu kadar büyük bir yanılmaya düşüren olayın gerçek sebebi nedir? Özal şöyle düşünmüştür: Ekonomik olarak herhangi bir üretim aracının getirisinden çok götürüsü varsa, yani hâsılatı maliyetinin altında ise, o ekonomik araç kullanılmaz. İş hayatının en önemli üretim aracı paradır. Eğer paranın maliyeti, yani kredi faizleri, paranın getireceği kârden fazla ise, işadamları o parayı almaya caktır. Böylece paraya olan talep düşeceği için faiz hadleri de geri gidecektir. Özal'a ve arkadaşlarına göre olay bu kadar basittir. Ancak gelişmeler, olayları bu kadar basit görenleri haklı çıkarmamıştır. 1979 yılında Türkiye'nin milli geliri 1939'dan kırk yıl sonra ilk defa geri gitti. Bu geride 1980'de de devam etti. Ayrıca, alınan istikrar tedbirleriyle yurt içi talep düştü. Esas itibarıyla yurt içi talebe yönelik bir üretim yapısına sa-

hip olan pek çok sanayi kuruluşu ciddi bir krize girdi. Bu şartlar altında nakit sıkışıklığına duçar olan işletmeler faiz haddi ne olursa olsun para bulmak mecburiyetinde kaldılar. Artık getiri-götürü hesabı yapılmıyor, sadece para aranıyordu. Bu durumda kendisine çok güvenilen «piyasa mekanizması» devre dışı kalmıştı.

Normal olarak şirket düzeyinde atması gereken piyasa mekanizmasının sigortası kredi alışverişi sırasında atmayınca, aşırı yük ana sigortanın bulunduğu bankacılık sisteminin üzerine gitti. Bankacılık sisteminde, ki o arada bu sistem uyduruk «bankerlerle» iç içeydi, ilk şerareler oluştu. Kastelli, Meban gibi Türkiye'nin önde gelen iki uyduruk bankerlik kuruluşu tasfiyeye tabi tutuldu. Hisarbank, Odibank ve İstanbul Bankası Ziraat Bankası içinde eritilerek, devlete toplam maliyeti 200 milyar lira olan (1982 rayıçlarıyla) bir operasyon yapıldı. 1984 yılında Bağbank ve Türkiye İşçi Kredi Bankası iflâs etti. Ancak olay, 1982'deki gibi total bankacılık sistemine bir tehlike oluşturmadığı için, bu bankalar kurtarılmaya imtiyazına lâyık görülmedi. Geçen yıllar içinde, Merkez Bankası Türkiye'nin bir ikinci bankalar skandalına tahammülü olmadığını düşünerek sürekli «kol kırılır yen içinde kalır» diyerek, bankacılık sisteminin karşılaştığı engelleri aşmasına yardım etti.

Bugün artık Merkez Bankası ile gerek devlet gerek özel bankalar iyice yüzgöz olmuş vaziyettedir. Mevduat, büyük çapta devlet garantisi altına alınmış olup, bankacılık pratikte banka sahipleri ve yöneticileri için «risksiz» hale gelmiştir. Davul devletin omuzunda, tokmak bankacıların elindedir. Faiz hadlerinin piyasa me-

kanizması tarafından tespit edileceğine dair en küçük bir emare yoktur. Ekonomiye yönlendiren bir numaralı alet tam anlamıyla devlet müdahalesinin içindedir. Bu açıdan Türkiye'de herhalde bir serbest piyasa ekonomisinin uygulandığından bahsedilemez.

Ekonomiyi yönlendirmenin ikinci önemli aracı olan döviz fiyatlarının serbestçe oluşması yönünde atılan adımlar, 1985 başında yaşanan ufak bir krizden sonra geriye çekilmiş durumdadır. Döviz fiyatları da Devletçe tespit edilmektedir. Bu bakımdan da Türkiye'de bir serbest piyasa ekonomisinden söz etmek mümkün değildir.

SONUÇ

Özal'ın başlattığını iddia ettiği piyasa ekonomisine total geçiş harekâtı henüz hedefine ulaşmaktan çok uzaktadırdır. Piyasa ekonomisine geçmenin bütün teknikleri bilinmediği gibi, bu geçişin doğuracağı sallantı ve çalkantıların maliyetine Türk ekonomisinin dayanacağı da şüphelidir.

Bizim kanaatimize göre devletçi ekonomik politikanın muhakkak terk edilmesi diye bir zaruret de yoktur. Eğer Devletçiliği bir türlü terk etmiyor isek, hiç olmazsa bu felsefeyi doğru dürüst uygulayacak bilimsel çalışmaları yapsak daha iyi ederiz.

Derginin Notu : Yukarıda sunulan yazı 20 Ekim 1986 tarihinde kaleme alınmıştır.

◆ Yanlış yapmayan insan, genellikle hiçbir şey yapmamıştır.

J. Pheips

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

MAYIS ayından beri oldukça hızlı bir tempoda artan hisse senedi fiyatları Eylül ayının sonlarından itibaren düşme eğilimi göstermiş ve Ekim ayında Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi 10.14 puan düşerek 384.48 puana inmiştir.

Ekim ayı içinde 12 hissenin fiyatı artış gösterirken 20 hissede düşme gözlemlenmiştir. Akçimento 3.100 TL artarak 22.000 TL'ye, Bağfaş 125 TL artarak 3.625 TL'ye, Gübre Fabrikaları 200 TL artarak 4.850 TL'ye, İzocam 220 TL artarak 3.920 TL'ye, Kartonsan 410 TL artarak 2.890 TL'ye, Kav 1.450 TL artarak 13.700 TL'ye yükselirken; Anadolu Cam 1.205 TL düşerek 2.100 TL'ye, Arçelik 600 TL düşerek 3.200 TL'ye, Aymar 420 TL düşerek 1.500 TL'ye, Çukurova Elektrik 620 TL düşerek 7.605 TL'ye, Makina Takım 940 TL düşerek 1.210 TL'ye, Olmuksa 600 TL düşerek 4.100 TL'ye, T. Şişe Cam 325 TL düşerek 1.125 TL'ye ve T. Demir Döküm 175 TL düşerek 2.475 TL'ye inmişlerdir. Artış oranları Akçimento ve Kartonsan'da % 16,5, Kav'da % 11,8, İzocam'da % 5,9, Gübre Fabrikaları'nda % 4,3 ve Bağfaş'da % 3,6; azalış oranları T. Şişe Cam'da % 22,4, Aymar'da % 21,3, Arçelik'te % 15,8, Olmuksa'da % 12,8, Çukurova Elektrik'te % 7,4 olarak gerçekleşmiştir.

Fiyatlardaki düşmelerin bir kısmına bedelsiz olarak dağıtılan hisselerin piyasaya girmesi yol açmıştır. Hisse fiyatlarındaki düşmenin önemli bir yönünü de son zamanlarda yapay olarak yükselmiş olan fiyatların daha gerçek kabul edilebilecek düzeylere inmesi oluşturmıştır.

Son haftaların en gözde hisselerinden olan Rabak'ta sermayenin 3.2 milyar TL artırılarak 6 milyar TL'ye yükseltilmesi ve artışın yarısının bedelsiz hisse verilerek gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Devlet Tahvili ve Hazine Bonoları

TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'na sunulan 1987 yılı bütçesinde 830 milyar TL yeni iç borçlanma öngörülmüştür. Bu ek borçlanmanın 400 milyar TL'lik kısmının tahvil ve 430 milyar TL'lik kısmının bono ile sağlanması planlanmaktadır. Borçlanmanın bu miktarlarda kalması halinde borç stoku 3 trilyon 47 milyar TL'ye ulaşacaktır. Bu stokun 1 trilyon 722 milyar TL'lik bölümü tahvil ve 1 trilyon 325 milyar TL'lik bölümü bono borcundan oluşmaktadır. 1987 yılında borç faizi olarak 1 trilyon 260 milyar TL ödenecektir.

1985 yılında Devlet net 651 milyar TL borçlanmış olup, bunun 501 milyar TL'lik kısmı tahvil ve 150 milyar TL'lik kısmı bonodan oluşmaktadır. 1985 sonunda iç borç tutarı 1 trilyon 32 milyar TL tahvil ve 490 milyar TL bono olmak üzere 1 trilyon 522 milyar TL'ye yükselmiş ve yıl içinde 247 milyar TL faiz ödenmiştir.

1986 yılı içinde devletin 695 milyar TL daha borçlanması beklenmektedir. Bu tutarın 290 milyarı tahvil ve 405 milyarı bono ile sağlanacaktır. Böylece devlet iç borç stoku 2 trilyon 217 milyar TL'ye ulaşmış olacaktır. Bunun 1 trilyon 322 milyarı tahvil ve 895 milyarı bonodan oluşacak ve 1986 içinde 630 milyar TL faiz ödemesi yapılacaktır.

1986 yılı içinde 24 Ekim'e kadar yapılan 42 ihalede satışı gerçekleştirilen tahvil ve bono tutarı 1 trilyon 496 milyar TL'ye ulaşmış bulunmaktadır.

Faizde Serbestliğe Doğru

24 Ocak kararlarıyla banka mevduat faiz oranları yükseltilmişti. Çeşitli kesimlerde serbest faiz olarak adlandırılan bu olaydan yedi yıla yakın bir süre geçmiş olmasına rağmen serbest faiz uygulaması bir türlü gerçekleşmemiş, ancak faiz oranları çeşitli defalar artırılıp azaltılmıştı. Son günlerde faizlerin serbestliği yeniden gündeme gelmiş bulunmaktadır.

Mevduat faizlerinin serbestleştirilmesi için dolaylı bir yol öngörülmektedir. Tahvil faizlerinin serbest bırakılmasıyla başlayacak operasyon, tahvil faizlerinin halen bağımlı olduğu mevduat faizlerini etkileyecektir. Şirketlerin başarı durumlarına göre, çıkaracakları tahvillerin faiz oranları birbirinden farklı olabilecektir. Başarılı firmaların düşük faiz oranları üzerinden tahvil çıkarabilmeleri, serbest faiz uygulamasının bir halkasını oluşturacaktır.

Bu arada ayrıca, faizlerin serbest bırakılması çalışmalarına 1 Kasım'da faiz oranlarının 5 puan düşürülmesiyle başlanması beklenmektedir. Böylece, üst sınırı bir yıl vadeli mevduata uygulanan faiz oranı ile bağlantılı olan özel şirket tahvillerinin faiz oranı serbest bırakılmış olacaktır. Mevduat faiz oranlarında üst sınır yine Merkez Bankası tarafından belirlenecek ve bankalar bu oranın altında daha düşük faiz uygulayabileceklerdir. Ancak 50 milyon TL üzerindeki mevduatlar için banka, bu limitin üzerinde faiz verebilecektir. Zamanla, bu limitin 50 milyon TL'nin altına indirilmesi ile serbest faiz uygulaması genişletilecektir. Bu arada Merkez Bankası gerçekleştireceği açık piyasa işlemleri ile faiz oranlarına bir istikrar getirmeye çalışacaktır.

Sermaye Piyasasında Yeni Araçlar

Sermaye piyasasındaki mevcut menkul değer türlerini çeşitlendirmek, sisteme yeni menkul değerler kazandırmak isteyen Sermaye Piyasası Kurulu, bu yönde çalışmalarını sürdürmektedir. Devreye sokulan «banka bonusu» ve «banka garantili bono»dan sonra şimdi kısa ve orta-uzun vadeli yeni araçlar düşünülmektedir. Önce şirketlerarası bir piyasanın oluşturulması amacıyla ticari senetlerin (commercial paper) çıkarılması gündemde bulunmaktadır. Ticari senetler, şirketlere kısa vadeli borçlanma imkânı verebilecektir. Kısa vadeli banka kredisine alternatif olarak düşünülen bu araç en fazla 9 ay vadeli olacak ve bunu çıkaran firmaya maliyeti yıllık % 80 düzeyinde olan banka kredisinin çok altında

olabilecektir. Ayrıca orta-uzun vadeli finans kaynağı olarak da «ipotekli borç senedi» düşünülmektedir. Bu uygulama, sınai kuruluşlara gayrimenkullerini ipotek ettirerek borçlanma imkânı verecektir. Bu senetlerin vadesinin 2 yıldan kısa ve 7 yıldan uzun olmaması öngörülmektedir.

Bu arada banka bonosu çıkarmış olan T. Sınai Kalkınma Bankası, banka garantili bono çıkarma çalışmalarını yoğunlaştırmış bulunmaktadır. Banka, kredi açtığı müşterilerinin senetlerini kendi garantisıyla «banka garantili bono» olarak piyasaya sürebilecektir.

Londra Borsası'nda Büyük Patlama (Bing Bang)

27 Ekim 1986 tarihinde Londra Borsası ve sermaye piyasasında yürürlüğe girecek olan tarihsel nitelikteki değişiklikler, doğuracakları etkilerinin öneminden dolayı, evrenin doğuşundaki büyük patlamaya benzetilerek «Bing Bang» olarak isimlendirilmektedir. Sermaye piyasasında ortaya çıkacak söz konusu değişiklikler, sermaye piyasası işlemlerinde serbestliğin artmasına yönelik olup özetle şunlardır: Sermaye piyasası işlemlerinde aracı kuruluşların aldıkları sabit komisyon oranlarının kaldırılması. Broker ve Jobber ayırımına son verilmesi. Devlet tahvili piyasasında az sayıda firmanın tekelinin sona erdirilmesi.

Londra'da gerçekleştirilecek bu değişikliklerin yanında, Londra Borsası, 1986 Mart ayında küçük patlama (Little Bang) denilen olayla yabancı aracı kuruluşlara açılmış, diğer bir deyişle uluslararası kılınmıştır.

Amerika'da Wall Street'te alım-satım işlemlerinde sabit komisyon yerine 1975 yılında uygulanmaya konmuş olan pazarlık esasına dayalı komisyon sistemi, 27 Ekim'de Londra'da yürürlüğe girecektir. Londra'da böyle bir değişikliğe gerek duyulmasının en önemli nedeninin gerisinde Londra Borsası'nın bazı işlemleri daha düşük maliyet (komisyon) ile çalışan New York gibi başka borsalara kattırması yatmaktadır. Thatcher Hükümeti, Londra Borsası'nın dünya finans kesiminde önemini artırma ve iş hacmini genişletme amacıyla bu değişikliğe gerek duymuştur.

Kendi nam ve hesaplarına işlem yapan Jobber ile başkaları hesabına işlem yapan Broker arasındaki fark kaldırılmaktadır. 27 Ekim'den itibaren Broker, Jobber gibi kendi nam ve hesabına işlem yaparak pazar yaratabilecek ve Jobber de Broker gibi başkaları için işlem yapabilecektir. İki kuruluşun aynı zamanda iki fonksiyonu birden üstlenmesiyle, Jobber'lerin faaliyetinde önemi büyük olan rekabet unsurunun ortadan kalkmaması için sisteme iki yenilik getirilmektedir. Bunlardan biri, aynı kuruluş bünyesindeki Jobber'in piyasadaki fiyata eşit veya yakın bir fiyat vermesi, diğeri de Jobber'lerin fiyatlarını sürekli olarak Borsa'nın elektronik sistemi vasıtasıyla ilan etmeleridir.

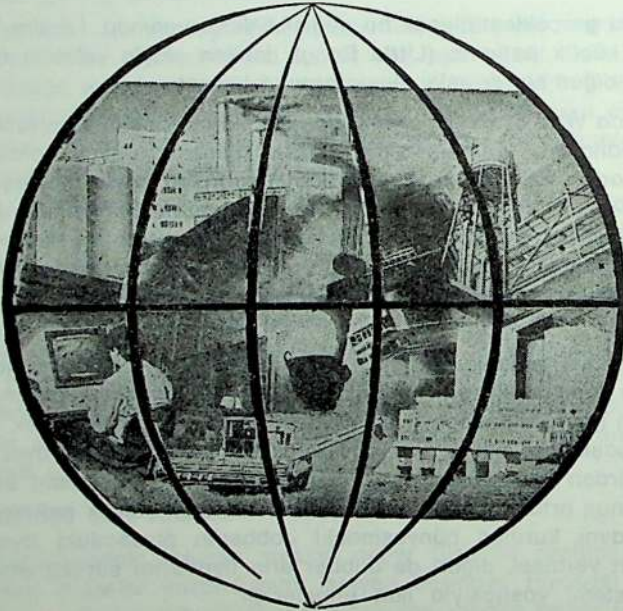
Ayrıca, devlet tahvilleri bir Broker firması tarafından değil Merkez Bankası bünyesindeki bir kuruluş tarafından çıkarılacak ve bu piyasayı elinde tutan iki Jobber yanında çok sayıda kuruluş faaliyette bulunabilecektir.

Bunların yanında, Bing Bang ile dünyanın önemli finans merkezleri arasındaki coğrafi engel, diğer bir deyişle zaman faktörü ortadan kalkmaktadır. Bu uy-

gulama ile borsa hiç durmadan aralıksız 24 saat çalışabilecektir. Yatırımcı ve bankerler elektronik haberleşme sayesinde anında dünyanın en önemli finans merkezleri olan New York ve Tokyo borsalarını takip edebilecekler; Londra'da borsanın kapalı olduğu saatlerde saat farkından istifade ederek henüz Londra Borsası açılmadan Tokyo Borsası'nda alım veya satım yapabilecek, aynı işlemleri Londra Borsası kapandıktan sonra New York Borsası'nda gerçekleştirebileceklerdir.

Merkezi bilgisayar sistemi aracılığı ile satışa sunulan bütün menkul değerlerin fiyat, miktar ve kimin tarafından satışa sunulduğunun çok kısa bir süre içinde öğrenilmesi, işlemleri hızlandıracak ve işlem hacmini artıracaktır. Bu uygulama ile aynı zamanda, işlemler borsa işlem salonu dışına kayarak bir mekana bağlı olmaktan kurtulacaktır.

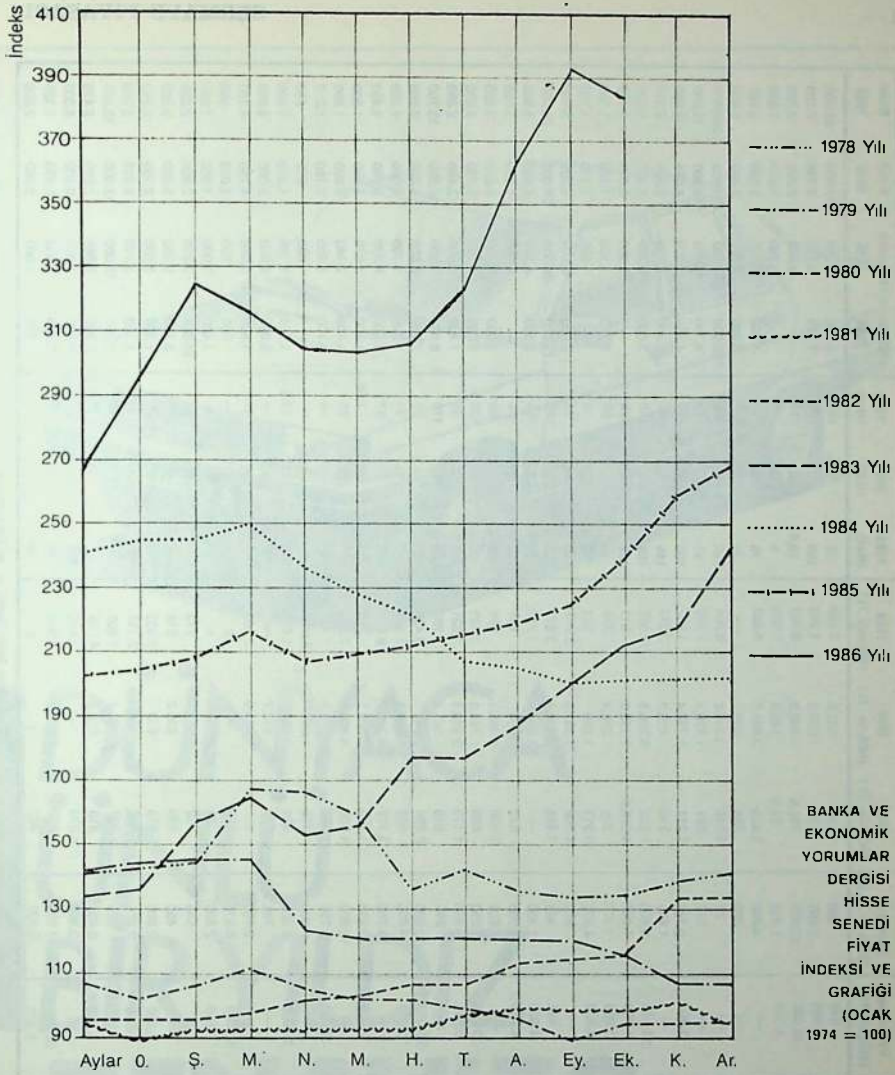
Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği
özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluyuz, gururluyuz.

**Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.**

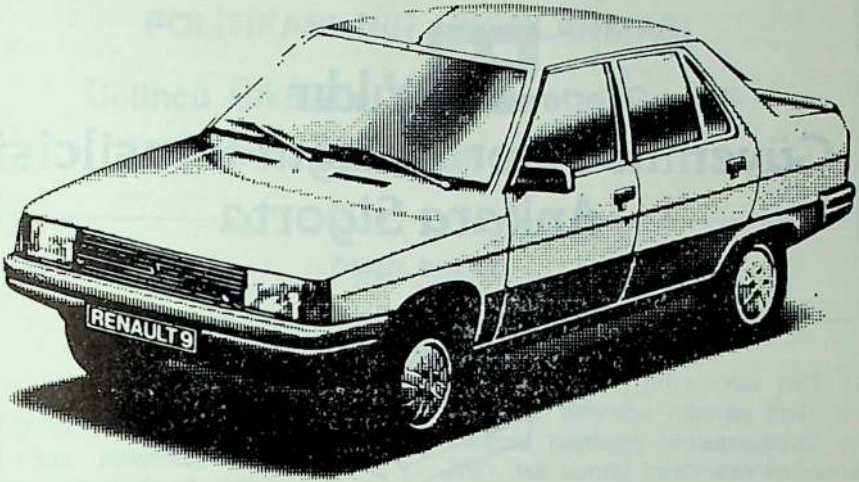

AYLAR	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Ocak	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38
Şubat	118.57	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.77	207.73	325.71
Mart	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36
Nisan	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68
Mayıs	118.00	127.26	159.26	120.49	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.86
Haziran	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66
Temmuz	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22
Ağustos	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80
Eylül	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	198.38	226.70	394.62
Ekim	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48
Kasım	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	
Aralık	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	261.36	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı				Dağıtılan Kâr Payı (%)				Piyasa Fiyatı (TL)			
				1993	1994	1995	(Milyon TL)	1993	1994	1995	(Net)	Ekim 1995	Ağustos 1996	Eylül 1996	Ekim 1996
1	AKCİMENTO	630	630	180	533,8	2.590		20	50	180		6.500	14.750	18.900	22.000
2	ANADOLU CAM	5.600	5.600	733	1.008,5	1.243		100	50	29		1.850	1.775	3.305	2.100
3	ARCELİK	18.000	12.000	792,8	4.440,3	9.467		10,4	40	53		—	3.800	3.800	3.200
4	AYMAR	5.000	1.400	22,9	746,9	1.045		5	95	27		—	1.760	1.970	1.550
5	BAGFAŞ	4.000	4.000	2.023	3.505,5	5.587		75	60	50		1.600	3.750	3.500	3.625
6	BASTAŞ	270	270	228	830,7	—		40	65	115		3.800	3.800	3.800	3.800
7	BATI ANADOLU ÇİM.	—	75	1.746	3.345,6	5.084		740	1.400	2.000		100.000	200.000	200.000	200.000
8	BURSA CEMENTO	—	567	561	1.176,7	2.548		35	75	125		4.500	4.300	4.675	4.690
9	CELİK HALAT	5.400	2.700	1.211	1.770,4	3.077		100	60	100		2.300	8.350	8.325	8.520
10	CİMSA	—	1.440	710	423,3	3.077		145	17,2	76		3.000	6.300	7.150	7.605
11	CUKUROVA ELEKTRİK	15.000	3.600	1.228	3.326,6	17.382		105	130	150		—	3.900	3.610	3.470
12	DÖKTAŞ	1.800	1.800	1.575,6	1.335,2	511		120	40	25		—	1.100	1.120	1.180
13	ECZACIBASI YATIRIM	3.000	1.200	339	275,4	378		30	32,5	30		1.150	1.100	1.120	1.180
14	EGE BİRACILIK	4.200	4.200	1.217	1.059	227		50	30	4		—	800	1.270	1.100
15	EGE GÜBRE	—	800	1.209	1.231,5	2.113		40	—	71		3.000	6.000	6.005	5.850
16	GOOD YEAR	488	488	1.458	2.421,4	3.619		150	250	820		11.000	28.000	28.000	28.000
17	GÜBRE FABRİKALARI	4.900	1.400	—	1.970	1.720		60	70	65		3.500	4.290	4.650	4.850
18	GÜNEY BİRACILIK	4.200	4.200	646	604	185		50	30	4		—	1.050	1.050	1.150
19	HEKTAŞ	—	1.220	1.086	1.365,1	501		140	241,3	68		8.000	2.600	2.820	2.660
20	İZOCAM	3.000	1.250	656	765,3	2.425		60	96	126,5		3.000	7.100	3.700	3.920
21	KARTONSAN	6.000	6.000	1.173	2.879,4	2.621		110	56	30		1.400	2.500	2.480	2.890
22	KAV	—	240	618	507,4	787		300	110	170		6.000	10.600	12.250	13.700
23	KOC HOLDİNG	25.000	10.000	2.398	3.645	6.430		190	42,5	38		2.250	3.850	5.206	3.900
24	KOC YATIRIM	5.000	4.000	558	807,2	1.559		50	56	39		1.100	1.700	2.090	1.850
25	KORSA	—	3.750	3.112	4.340,7	6.973		260	50	67		4.600	8.300	8.700	8.450
26	KORUMA TARIM	2.250	2.250	1.173	922,5	69		80	32,5	1,08		1.300	1.675	1.990	1.900
27	LASSA	—	10.800	1.589	4.496	7.355		20	20	25		1.400	2.140	2.000	1.990
28	MAKİNA TAKİM	3.000	750	96	11,4	100		15	—	—		1.100	1.200	2.150	1.210
29	METAS	—	6.000	376	1.087	2.644		—	3,2	—		—	655	655	655
30	NASAŞ	10.000	6.000	634	1.294	1.013		25	25	13,5		1.050	1.165	1.350	1.400
31	NUH CİMENTO	—	786,5	170	912,7	—		170	50	—		5.000	8.000	8.000	8.000
32	OLMUŞA	—	2.700	z.	983,9	2.500		—	90	41		1.600	5.050	4.700	4.100
33	OTOSAN	10.000	9.876	625	z.	z.		4	—	—		950	920	1.030	950
34	PİMAŞ	2.500	2.500	34	28,5	z.		8	138	—		1.400	1.000	1.000	1.000
35	PİLASTİFAY	—	540	202	—	173		150	80	—		10.000	2.250	2.250	2.250
36	POLYEN	—	450	945	636,2	516		200	40	50		8.750	5.000	5.000	5.000
37	RABAK	6.000	2.800	815	873	1.633		50	30	40		1.300	2.200	2.700	2.640
38	SARKUYSAN	5.000	2.625	1.006	286	2.134		100	20	45		1.700	3.730	2.995	3.000
39	SİFAŞ	—	520	1.227	1.192,1	1.609		250	85	130		9.200	12.000	12.000	12.000
40	TÜRK DEMİR DÖKÜM	6.400	6.400	819	869,8	4.086		—	13,5	37,5		900	2.885	2.650	2.475
41	TÜRK SİEMENS	—	3.500	1.870	—	3.545		180	105,5	120,5		8.500	7.000	8.300	8.300
42	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	30.000	17.000	850	2.096,6	1.902		54	12,5	9		1.000	900	1.450	1.125
43	UNİROYAL	5.400	5.400	453	z.	z.		40	—	—		950	2.000	2.000	2.000

Açıklama: z. = Zarar; b.d. = Belli Değil; d. = Doğrulanıyor.

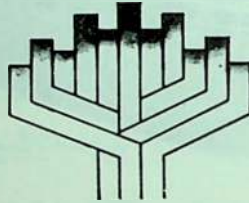

DÜNYACA ÜNLÜ BİR YILDIZ **RENAULT 9**

RENAULT-MAİS
MOTORLU ARAÇLAR İMAL VE SATIŞ A.Ş.

50 Yıldır Güvenilir Sigortacılığın Temsilcisi Ankara Sigorta

Ankara Sigorta 1936 yılında kuruldu;
Türkiye İş Bankası, Etibank, Türk Ticaret Bankası'nın
elbirliğiyle, sağlam doğdu. O günden bugüne gelişti, büyüdü.
Ülkemizin belli başlı büyük,
önemli kuruluşlarının
sigortasını üstlendi.
Destek gücünü anında
sunabilen, Türkiye'nin
önemli sigortacısı oldu.
50 yılın verdiği sigortacılık
tecrübesiyle, güvencesini
birleştirdi.
Güvenilir sigortacılığın
temsilcisi oldu.

ANKARA **SİGORTA**
"Sağlam Sigorta"

Genel Merkez: Bankalar Cad. No:80 Karakoy/İstanbul
Tel: 1431385 (5 hat) Telex: 24394 ASUR TR.

AET'NİN «ORTAK DIŞ TİCARET POLİTİKASI»NIN UYGULANMASI

Üçüncü Ülkelerle Dış Ticarete Geçerli İthalat ve İhracat Kuralları

ÖMER BOLAT

I — GİRİŞ

1 1980'li yılların başlangıcından bu yana ülkemizde uygulanmakta olan ihracata dayalı kalkınma politikasının bir sonucu olarak dış ticaretin Türk ekonomisi içindeki önemi gittikçe artmaktadır. Buna karşın, ülkemizin daha fazla ihracat yapma konusundaki çalışmaları, AET ve ABD gibi gelişmiş ülkeler veya ülkeler gruplarında kuvvetli bir şekilde varlığını hissettiren korumacı politikalar çerçevesinde alınan tedbirlerle engellenmeye çalışılmaktadır.

Gelişmiş ülkeler bir yandan Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere kalkınmaları ve dış borçlarını ödeyebilmeleri için daha fazla ihracat yapmalarını önerirken, diğer taraftan ülkelerindeki üretici kuruluşlarının baskılarıyla sözkonusu gelişmekte olan ülkelerin arttırmaya çalıştıkları ihracatlarını engelleyici tedbirleri almakta çekinmemektedirler.

Son yıllarda Türk ihracat ürünleri de gittikçe artan bir şekilde gelişmiş ülkeler tarafından alınan korumacı tedbirlere maruz kalmaktadır. Türk

tekstil ve giyim ürünlerinin AET (1 Temmuz 1986'dan itibaren iradi bir ihracatı kısıtlama anlaşmasıyla) ve ABD (tek taraflı) tarafından kotalarla sınırlandırılması; pamuk ipliği, ferro-krom, düz cam gibi ihracatı arttırılmaya çalışılan ürünler için Topluluk tarafından anti-damping soruşturmaları açılması ve bazı tedbirler alınması gibi uygulamalar; Türk ihracat ürünlerinin karşılaştığı korumacı tedbirlerden bazılarını oluşturmaktadır.

Bu yazıda ülkemizin en önemli ticaret ortağı durumunda olan ve satın alma gücü ve tüketim eğilimi yüksek 320 milyon kişilik bir pazar olan AET'nin büyük ölçüde GATT mevzuatı çerçevesinde oluşturulan ve özellikle ithalatla ilgili kurallardan oluşan «Ortak Dış Ticaret Politikası» (ODPT) incelenecektir (*).

(*) Bu konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz.: «AET'nin Ortak Dış Ticaret Politikasının Uygulanması — Üçüncü Ülkelerle Dış Ticarete Geçerli İthalat ve İhracat Kuralları», Hazırlayan: Ömer Bolat, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No. 23.

II — ODTP'nin Oluşturulması ve Kapsamı

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ileride bir ortak pazar oluşturmak üzere gümrük birliği temeli üzerine kurulmuş bir entegrasyon hareketidir. Üye ülkelerin birbirleri ile olan ticaretlerinde gümrük vergilerini kaldırıp, üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesini uygulamasını gerektiren «Gümrük Birliği»nin 1 Temmuz 1968 tarihinde tamamlanmış olmasından bu yana Topluluk ortak pazar aşaması içinde bulunmaktadır.

Gümrük birliğinin gerektirdiği hususlara ek olarak, Topluluk içinde malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin de serbest dolaşımını kapsayan ortak pazarda üye ülkelerin tek bir milli piyasa karakterine sahip olması gerçeği, üye ülkelerin üçüncü ülkelerle olan ticari ilişkilerinde ortak kurallar yani bir «Ortak Dış Ticaret Politikası» oluşturulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Toplulukta ODTP'nin oluşturulması Roma Antlaşması'nın 2. maddesinde öngörülmekle beraber, bu konudaki temel yetki, ODTP'nin kapsamının büyük bir bölümünün belirtildiği 113. maddeden kaynaklanmaktadır. ODTP'nin kapsamına giren tedbirler şunlardır :

i) Roma Antlaşması'nın 112. ve 113. maddelerinde açık bir şekilde belirtilen tedbirler; gümrük vergileri, kotalar, ihracat kredileri, dampingli ve sübvansiyonlu ithalata karşı alınacak tedbirler, vs..

ii) Yukarıda belirtilen tedbirlere yardımcı nitelikteki tedbirler, gümrük düzenlemeleri, ithalat ve ihracat lisansları verilmesi hususundaki prosedürler vs..

iii) Roma Antlaşması'nda açıkça belirtilmeyen ve yardımcı nitelikte olmayan diğer bütün resmi ayırıcı tedbirler.

Buna karşın, Roma Antlaşması'nda öngörüldüğü şekilde, ODTP'nin kapsamından istisna edilen tedbirler ise şunlardır :

i) 28. madde uyarınca gümrük vergileri,

ii) 27. madde uyarınca gümrük düzenlemeleri,

iii) 43. madde uyarınca tarım ürünlerinde kotalar, vergiler ve eş etkili tedbirler,

iv) 224. madde uyarınca uluslararası gerginlik durumlarında milli tedbirler.

Bu arada, ODTP'nin içeriği, yalnızca 113. maddede belirtilen hususlardan ibaret olmayıp, 114. madde uyarınca ticari anlaşmalar ve 238. madde uyarınca Ortaklık Anlaşmaları yapma gibi hususlar da ODTP'nin kapsamına girmektedir. Buna göre, ODTP'nin boyutları yalnızca ticari hususlarla sınırlanmamakta, ekonomik ve siyasi hususları da ihtiva etmektedir.

Son olarak da, ODTP'nin oluşturulması ile ilgili yetkiler, üye ülkelerin tek başlarına uluslararası anlaşmalara katılamayıp, otonom tedbirler alamamalarını öngörmektedir.

III — ODTP'nin Uygulama Araçları

ODTP, ticarete konu olan mallarda kalite yerine ticaretin hacmi konusunda hükümler öngörmektedir; gerektiğinde miktar bazında ithalatın kontrol edilmesi ve bir dereceye kadar ihracatın teşvik edilmesi amacıyla gerçekleştirilmeye yöneliktir.

ODTP'nin uygulama araçları çok büyük ölçüde GATT hükümlerinden uyarlanmıştır. Bu nedenle, ODTP'nin

araçlarının uygulanmasında GATT'ın dayandığı temel prensiplere uyumun sağlanması gerekmektedir. Bu prensipler; çok taraflı müzakereler yoluyla gümrük vergilerinin indirilmesi ve GATT'ı imzalamış ülkelerin sözkonusu indirimleri gerçekleştirmelerinin sağlanması; genel olarak miktar kısıtlamaları ve diğer tarife-dışı engellerin kaldırılması; GATT'ı imzalamış ülkeler için «En Ayrıcalıklı Ülke Statüsü = (MFA)»nın uygulanması olmaktadır.

ODTP'nin uygulama araçları şunlardır:

- i) Ortak Gümrük Tarifesi;
- ii) Koruma Tedbirleri;
 - İthalatın Gözetimi ve Miktar Kısıtlamaları,
 - Anti-Damping ve Anti-Sübvansiyon Tedbirleri,
 - Yeni Ticaret Politikası Aracı,
 - Ekonomik Müeyyideler.

iii) İhracatta Ortak Kurallar

Şimdi bu araçların özet olarak incelenmesine geçilebilir.

A — Ortak Gümrük Tarifesi (OGT)

«Gümrük Birliği» tanımı uyarınca, gümrük birliğinde yer alan üye ülkelerin üçüncü ülkelere yaptıkları ithalatta ortak bir gümrük tarifesi uygulamaları gerekmektedir. Topluluk da başlangıç aşamasında bir gümrük birliği temeli üzerine kurulduğu için, geçiş döneminin sonu olan 1 Temmuz 1968 tarihinden itibaren üye ülkeler OGT'yi bütünüyle uygulamaya başlamışlardır. OGT, üye ülkelerin gümrük tarifelerinin aritmetik ortalaması alınarak oluşturulmuştur. Topluluğa katılan yeni üye ülkelerin

gümrük tarifeleri aşamalı olarak OGT ile uyumlu hale getirilmektedir.

OGT, Roma Antlaşması'nın 28. ve 111. maddeleri uyarınca çıkarılan 950/68 sayılı Konsey tüzüğü ile oluşturulmuştur. Ancak bu tüzük Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na uygulanamamaktadır. Tüzüğe bağlı olan ve fiili gümrük vergisi oranları ile malların sınıflamasının (nomenklatür) yer aldığı «Ek», her yıl değiştirilerek, o yıl için geçerli olacak gümrük tarifeleri belirlenmektedir. Sözkonusu «Ek», «Ön Hükümler» ile «Gümrük Vergileri Şeması» adı verilen iki ana kısımdan oluşmaktadır. Gümrük Vergileri Şeması, mal gruplarının belirtildiği 21 bölüme, 21 bölüm de 99 fasıla ayrılmakta, her fasıl ise başlık numarası (başlık + varsa alt başlık), tanımlama, otonom gümrük vergileri ve sözleşmeli gümrük vergileri olarak dört sütundan teşkil edilmektedir. Burada otonom gümrük vergileri çok taraflı ticaret müzakerelerinde baz alınan, sözleşmeli gümrük vergileri de bu görüşmelerin sonucunda indirilen gümrük vergilerini göstermektedir.

OGT'nin yapısı, Topluluk üyesi ülkelerin imzaladığı 15 Aralık 1980 tarihli «Gümrük Nomenklatürü Hesusunda Brüksel Sözleşmesi» tarafından oluşturulmuştur. Diğer yandan, uygulanan gümrük vergileri, birkaç istisna dışında «değer» üzerinden (advalorem gümrük vergileri) alınmaktadır.

• Gümrük Değerinin Belirlenmesi

Ticarete konu olan malların gümrük değerinin belirlenmesi hususunda tüm üye ülkeleri kapsayan mev-

zuat, 1224/80 sayılı Konsey Tüzüğü ile oluşturulmuştu. Tokyo Round çok taraflı ticaret görüşmeleri sonucunda imzalanan «GATT'ın VII. Maddesinin Uygulanması Hususunda Anlaşma»-nın hükümlerinin Topluluğa uyarlanmasıyla oluşturulan yeni mevzuatta gümrük değeri için «fatura değeri» veya «muamele değeri» ilkesi uygulanmaktadır. Buna göre, fatura veya muamele değeri, «Topluluğun gümrük alanına (ya da ithalatçı üye ülkeye) ihraç etmek amacıyla satılan mallar için reel olarak ödenmiş veya ödenebilir fiyat» olarak kabul edilmektedir. Mevzuat uyarınca ithal malın değeri CIF (Maliyet+Sigorta+ Taşıma Giderleri) satış şekline göre hesaplanmakta, reel olarak ödenen ithalat fiyatına yükleme - indirme giderleri, sigorta giderleri ve taşıma masrafları dahil edilmektedir.

Gümrük değerlemesinde «muamele değeri» kriteri, alıcının ithal malı kullanımına sınırlama getirilmemesi, satış işlemlerinin alıcı üzerine yüklenmemesi ve satıcı ile alıcı arasında alım - satım ilişkisi dışında bir ilişkinin olmaması durumlarında uygulanabilmektedir. Mevzuatta öngörüldüğü şekilde gümrük değerlemesinde kullanılan metotlar uygulanma sırasına göre şunlardır: Muamele değeri; aynı zamanda ve aynı ticari düzeyde ihraç edilen aynı (identical) malların muamele değeri; aynı zamanda ve aynı ticari düzeyde ihraç edilen benzer malların muamele değeri; aynı zamanda ilişkili olmayan kişiler için uygulanan mahalli muamele değeri; tahmini değer; ve muhtemelen son çare olarak, ithalatçı ülkedeki mevcut verilere dayanarak GATT'ın VII. maddesi ile GATT çerçevesindeki Anlaşmaya uygun olan «makul araçlar».

• Gümrük İşlemlerinde Menşe Kurallarına Uyum

Topluluğun üçüncü ülkeler ile arasındaki ticarete gümrük vergileri ve diğer tedbirlerin, ithal edilen tüm mallar için aynı şekilde uygulanması durumunda gümrük işlemleri açısından malın menşeinin belirlenmesinin pek bir önemi yoktur. Bununla beraber, Topluluğun birçok üçüncü ülkelerden yaptığı ithalatta farklı şekillerde tercihli ticaret rejimleri uygulamakta olduğu gözönünde bulundurulacak olursa, tercihli bir rejimden yararlanamayan ihraç mallarının Topluluğa tercihli rejimden yararlanan ülkeler aracılığıyla menşe değiştirmiş olarak girişini önlemek amacıyla gümrük işlemleri sırasında ithal edilen malın menşeinin belirlenmesi gerekmektedir.

Topluluğa ithalatta geçerli menşe kurallarının oluşturulması ihtiyacını ortaya çıkaran ve ODTP'nin önemli bir bölümünü oluşturan söz konusu tercihli ticaret düzenlemeleri şunlardır : Ortaklık Anlaşmaları (1981'e kadar Yunanistan, Türkiye, Malta ve Kıbrıs), Serbest Ticaret Anlaşmaları (EFTA Ülkeleri), Tercihli Ticaret ve İşbirliği Anlaşmaları (Akdeniz Ülkeleri; AKP Ülkeleri ile Lomé Sözleşmesi ve Genel Preferanslar Şeması).

Menşe belirlenmesi hususunda uluslararası bir sözleşme veya GATT çerçevesinde kabul edilen belirli bir hüküm bulunmamaktadır. Toplulukta menşe belirlenmesi ile ilgili ortak kurallar 802/68 sayılı Konsey Tüzüğü ile oluşturulmuştur. Bu tüzükte «menşe» için yapılan tanımda; «bir ülkede tamamen elde edilen veya üretilen malların o ülke menşeli sayıla-

çağı, üretimin iki veya daha fazla ülkede gerçekleştirilmesi durumunda, üretim amacıyla donatılan bir teşebbüste yapılmak ve yeni bir ürünün imali ile sonuçlanmak ya da imalatın önemli bir safhasını teşkil etmek kaydıyla ekonomik açıdan tasdik edilebilir son önemli işlemin veya çalışmanın yapıldığı ülkenin menşe ülke sayılacağı» öngörülmektedir.

Bununla beraber, mevzuatta, GATT'ın MFN kuralından bir sapma olarak, Topluluğun üçüncü ülkelerle yaptığı tercihli ticaret anlaşmalarında menşe belirlemesi hususunda özel kurallar bulunabileceği öngörülmüştür. Bu kurallar sözkonusu anlaşmalara ekli bir protokolde belirtilmektedirler. Hemen şunu belirtmek gerekir ki, 802/68 sayılı Tüzük ile oluşturulan Topluluk mevzuatında menşe belirlenmesi hususunda öngörülen kurallar, sözkonusu tercihli ticaret anlaşmalarının kapsamı dışında kalan ürünlere uygulanmaktadır. Ancak Topluluğun genel mevzuatı ile sözkonusu tercihli ticaret anlaşmalarında bir malın menşenin belirlenmesinde kullanılan kriterler bakımından önemli farklılık bulunmamaktadır. Buna göre menşe belirlenmesinde kullanılan kriterler şunlardır:

i) «Bir ülkede tamamen elde edilmiş veya üretilmiş olma» kriteri: Bir malın menşenin belirlenmesinde ilk olarak kullanılan bu kriter uyarınca, menşe incelemesine konu olan ilgili malın, ihracatçı ülkede ve özel bir şekilde mahalli ürünlerin yardımıyla maden olarak çıkarılma, yetiştirilme - büyüme, yakalanma veya üzerinde çalışmak suretiyle üretme şartlarından birini sağlaması gerekmektedir. Burada mahalli üretimin

yapılma şeklinin teknik niteliği önem taşımamaktadır.

ii) «Üretimde son önemli işlem veya çalışmanın yapıldığı yer» kriteri: Üretimin uluslararasılaşarak birden fazla ülkeyi ilgilendirdiği günümüz şartları dikkate alındığında, özellikle tarım ürünleri dışında bir malın menşenin belirlenmesinde, «tek bir ülkede elde edilme veya üretilme» kriteri yerine «üretimde son önemli işlem veya çalışmanın yapıldığı ülkenin menşe ülke sayılması» kriteri uygulanmaktadır. Buna göre, genel kural olarak üretiminde ithal mallarının kullanıldığı bir malın üretimi sonunda bu malın OGT'deki tarife başlığının (dört sayılı tarife başlığı; mesela 71.02 yerine 71.07 gibi) ithal edilen üretim girdilerinin tarife başlıklarından farklı olması durumunda son işlemin veya çalışmanın yapıldığı ülke-menşe ülke sayılmaktadır.

Bu kriter, tercihli ticaret düzenlemelerinden yararlanabilmek için yeterli olmakla beraber, sözkonusu kriteri iki özel istisna getirilmiştir. Menşe kurallarına ekli A ve B listelerinde yer alan mallara uygulanan bu istisnalar şunlardır: İlgili malın A listesinde yer alması durumunda, bu malın menşenin belirlenmesinde dört sayılı tarife başlığı değişikliği yanında, ürününe göre «bir katma değer testi, veya olumlu belirli işlem testi veya olumsuz belirli işlem testi veya bunların birleşimi» şeklinde yardımcı kriterler de kullanılmaktadır.

İlgili malın B listesinde yer alması durumunda, gümrük tarife başlığında değişiklik olması şartı aranmamakta, bunun yerine bazı spesifik testler yapmak suretiyle menşe belirlenmektedir.

Topluluğun imzaladığı tüm ter-
cihli tarife düzenlemelerinde A ve B
listesi ile birlikte tarife başlığında de-
ğişiklik olması kriteri uygulanmak-
tadır.

B — Koruma Tedbirleri

Topluluk Roma Antlaşması'nın
113. maddesi uyarınca, belirli şartla-
rın gerçekleşmesi durumunda üçün-
cü ülkelerden Topluluğa yapılan itha-
lata karşı koruma tedbirleri almakta-
dır. Koruma tedbirlerinin uygulanma-
sıyla ilgili mevzuat çok geniş kap-
samli olup, sözkonusu koruma ted-
birleri şöyle belirtilebilir: İthalatın gö-
zetimi ve miktar kısıtlamaları, anti -
damping ve anti-sübvansiyon ted-
birleri, haksız ticari uygulamalara
karşı «Yeni Topluluk Aracı». Şimdi bu
koruma tedbirlerinin kısaca incelen-
mesine geçilebilir.

1 — İthalatın Gözetimi ve Miktar Kısıtlamaları :

Topluluğun üçüncü ülkelerden
yapılan ithalata karşı uyguladığı en
etkili koruma tedbiri miktar kısıtla-
malarıdır. İthalatın gözetimi tedbiri
ise miktar kısıtlamaları tedbiri alın-
madan önceki safhada uygulanan bir
ara tedbir niteliğindedir. Topluluğun
bu alanda uyguladığı mevzuat, üçün-
cü ülkeler menşeli ve Roma Antlaş-
ması'nda ticaret politikasının kapsa-
dığı ürünlerin ithalatı ile ilgilidir. Bu
çerçevede ticaretin devlet tarafından
yürütüldüğü ülkelerden (doğu bloku
ülkeleri) yapılan ithalat ile tekstil ve
giyim ürünleri ithalatında uygulan-
mak üzere ayrı mevzuatlar da oluş-
turulmuştur. Bununla beraber, tüm
ürünler için ithalatın gözetimi veya
miktar kısıtlamaları tedbirleri alınma-
sındaki ilke aynıdır.

İthalatın gözetimi ve miktar kı-
sıtlamaları tedbirleri gerek Topluluk
gerekse milli düzeyde alınabilmek-
tedir.

Mevzuat uyarınca; «üçüncü ülke
menşeli ve mevzuatla belirtilen bir
ürünün Topluluğa ihracatının, Toplu-
lukta benzer veya dolaysız rakip mal-
ları üreten üreticilere ciddi olarak za-
rar verme tehdidi oluşturması ve
Topluluk menfaatlerinin gerektirmesi
durumunda ilgili ürünün ithalatının
Toplulukta gözetime tabi tutulması»
kararlaştırılabilmektedir.

İthalatın gözetimi tedbirinin ama-
cı, ilgili ürünün ithalatını gözetim al-
tında tutarak, zarar tehdidinin fiili ha-
le dönüşmesi ihtimali karşısında der-
hal harekete geçmenin sağlanması-
dır. Bu arada, ithalatın gözetimi ted-
biri kararlaştırıldıktan sonra ilgili ürü-
nün ithalatı ithalatçı ülkenin verece-
ği ithalat belgeleri ile libere olarak
yapılmaya devam eder.

Diğer taraftan, «üçüncü ülke
menşeli bir ürünün ithalatının mikta-
rının önemli ölçüde artması ve ben-
zer ya da dolaysız rakip malları üre-
ten Topluluk üreticilerine önemli öl-
çüde zarar verilmesi veya böyle bir
zarar tehdidi oluşturması durumunda
sözkonusu ürünün ithalatı Topluluk
düzeyinde belirli bir miktarla sı-
nırlandırılabilir». Miktar kı-
sıtlamaları tedbirlerinin alınmasın-
da dikkate alınan hususlar; ithalat
miktarı artan bir ürünün yol açtığı za-
rar durumu, veya zarar tehdidi olgu-
su ile gecikmeden doğan zararın te-
lafisinin güçleşmesi ihtimali karşısın-
da Topluluk menfaati uyarınca he-
men harekete geçilmesinin gereklili-
ği olmaktadır. Buna göre zarar du-
rumunun veya zarar tehdidi oluştur-

ma durumunun tespit edilmesinde gözönünde bulundurulan kriterler şunlardır :

- Toplulukta ilgili ürünün üretim ve tüketim miktarlarına göre özellikle ithalat miktarında mutlak veya nispi olarak önemli bir artışın olması durumunda, ithalat miktarı;

- Toplulukta benzer bir ürünün fiyatı ile mukayesede, özellikle önemli ölçüde bir fiyat indirimi olduğu durumda, ithal edilen ürünün fiyatları;

- Belirli bazı ekonomik faktörlerdeki duruma göre, benzer ya da dolaysız rakip ürünleri üreten Topluluk üreticileri üzerindeki sonuç etkisi. Bu ekonomik faktörler ise şunlardır : Üretim, kapasite kullanımı, stoklar, satışlar, piyasa payı, fiyatlar (fiyatların düşmesi veya normalde gerçekleşecek fiyat artışlarının önlenmesi), kârlar, yatırım hâsılası, nakit akışı ve istihdam hacmi.

Vurgulamak gerekir ki, üçüncü ülke menşeli bir ürünün Topluluğa yapılan ihracat miktarının önemli ölçüde artması durumunda Topluluk tarafından yukarıda belirtilen kriterlere göre bu ithalatın zarara yol açtığını ispatlamak ve böylece ilgili ürünün ithalat miktarını sınırlandırmak kolaydır.

İthalatın gözetimi ve miktar kısıtlamaları tedbirleri; sözkonusu ithalden zarar gördüğünü veya zarar görme tehdidi altında bulunduğunu öne süren bir veya birden fazla üye ülkenin Komisyon'a başvurularını müteakiben Komisyon tarafından yürütülen soruşturma sonucunda gerekli görülürse Komisyon önerisi üzerine Topluluklar Konseyi tarafından nitelikli bir çoğunluk kararıyla kararlaştırılmaktadır.

Tespit edilen «Topluluk Kotası» üye ülkeler arasında paylaşılır.

Buna ek olarak, Topluluk mevzuatı uyarınca Topluluk düzeyinde ithalatın gözetimi veya miktar kısıtlamaları tedbirlerinin alınmasını gerektiren şartların mevcut olması ve Topluluk menfaatinin derhal hareketle geçmeyi gerektirmesi durumunda, acil bir tedbir niteliğinde, bir üye ülkenin milli düzeyde sözkonusu tedbirleri alması mümkündür.

Bu arada Toplulukta üye ülkeler arasındaki ticarete her türlü gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarının kaldırılmış olduğu gerçeği gözönünde bulundurulacak olursa, bir üye ülke tarafından üçüncü bir ülkeden yapılan belirli bir ürünün ithalatına karşı alınan tedbirlerin, aynı ürünün ithalatının diğer üye ülkeler üzerinde gerçekleşerek sözkonusu tedbirlerin aşılması ya da üye ülkelerin ticaret politikası çerçevesinde aldıkları tedbirler arasındaki farklılıkların herhangi bir üye ülkede ekonomik güçlükler yol açması durumunda; Roma Antlaşması'nın 115. maddesi uyarınca ithalden zarar gören ülke, Komisyon'dan alacağı yetki ile yine Komisyon'un belirleyeceği bir süre içinde ilgili ürünün ithalatını gözetime tabi tutabilir, veya kısıtlayıcı tedbirler alabilir.

2 — Anti - Damping ve Anti - Sübvansiyon Tedbirleri :

Topluluk mevzuatı, dampingli veya sübvansiyone edilen mamülün ihrac fiyatının iç piyasa fiyatlarından veya üretim maliyet değerinden düşük olması ve bundan dolayı Toplulukta belirli bir üretim alanında ya

da sektörde maddi zarara yol açılması veya böyle bir zarar tehdidinin vuku bulması durumunda, «anti-damping veya fark giderici vergi» alınmasının kararlaştırılabileceğini öngörmektedir. Görüldüğü gibi bir damping ya da sübvansiyon olayında yer alan unsurlar; damping veya sübvansiyon, zarar ve damping veya sübvansiyonlu ithalat ile zarar arasındaki nedensellik bağıdır.

Topluluğun bu alanda uyguladığı mevzuat GATT çerçevesinde yapılan Tokyo Round görüşmeleri sonucunda imzalanan Yeni Anti-Damping Kodu (GATT'ın VI. maddesi) ile Sübvansiyonlar Anlaşması (GATT'ın VI., XIV. ve XXIII. maddeleri)'nin uyarlanmasıyla oluşturulmuştur (AET için 2176/84 sayılı Tüzük, AKÇT için ise 2177/84 sayılı Karar).

Damping, bir mamulün normal değerinden düşük bir fiyatla ihraç edilmesi durumu olduğuna göre, damping marjı normal değer ve ihraç fiyatının mukayese edilmesiyle bulunabilir. Normal değer, «ihracatçı ya da menşe ülkede tüketime konu olacak benzer bir mamul için normal ticari işlemler çerçevesinde reel olarak ödenmiş veya ödenecek mukayese edilebilir gerçek fiyat»tır. İhracatçı veya menşe ülkede hiçbir benzer mamulün satışı gerçekleşmemiş veya böyle bir satış geçerli bir mukayeseye imkân vermiyor ise normal değer; üçüncü bir ülkeye ihraç edilen benzer bir mamulün temsil niteliğine haiz mukayese edilebilir fiyatı, veya menşe ülkede normal ticari işlemler çerçevesinde mamulün üretim maliyetine makul oranlı bir kâr marjının eklenmesiyle bulunan üretim değeri olmaktadır.

Normal değerın mukayese edileceği ihraç fiyatı ise, «Topluluğa ihraç edilen mamul için fiilen ödenen veya ödenebilir fiyat» olarak kabul edilmekte olup, ihracatın yapılma usullerine (CIF, FOB) göre gerekli ayarlamalar yapılmaktadır.

Benzer şekilde sübvansiyon ise, kamu yönetimleri tarafından firmalara dolaylı veya dolaysız olarak, parasal birimlerle belirtilen ve ölçülebilir belirli bir faydanın sağlanmasıdır.

Topluluğun dampingli veya sübvansiyone edilen ihracata karşı tedbirler alabilmesi için söz konusu ithalatın Toplulukta bulunan ilgili sanayii üzerinde maddi zarara yol açması veya zarar tehdidi oluşturmaması, böylece dampingli veya sübvansiyonlu ithalat ile zarar durumu veya zarar tehdidi arasında bir nedensellik bağının olması gerekmektedir.

Üçüncü ülke menşeli dampingli veya sübvansiyonlu ithalattan zarar gören bir Topluluk sanayiinin bağlı bulunduğu sanayi federasyonu veya ilgili üye ülkenin Komisyon'a resmi başvurusu üzerine, Komisyon tarafından açılacak dava sonunda şikâyet haklı görülürse, Komisyon'un önerisi üzerine Topluluklar Konseyi soruşturma sırasında geçici anti-damping vergileri (veya fark giderici vergiler) ve soruşturma sonunda bu vergilerin kesin anti-damping vergileri haline gelmesini kararlaştırabilmektedir.

3 — Yeni Topluluk Aracı :

1984 yılında kabul edilen bir mevzuatla, Topluluğa yönelik olarak üçüncü ülkelerin haksız ticari uygulamalarının, ilgili Topluluk sanayiine maddi zarar vermesi ya da böyle bir zarar tehdidi oluşturmaması durumun-

da, «Yeni Topluluk Aracı» denilen bir korunma mekanizması uygulanabilmektedir. «Üçüncü ülkelerin uluslararası ticarette uluslararası hukuka veya genel olarak kabul görmüş kurallara uygun olmayan uygulamaları» olarak mevzuatta tanımlanan haksız ticari uygulamalara karşı Konsey, miktar kısıtlamaları uygulanması, verilmiş bir tavizin geri çekilmesi veya gümrük vergilerinin artırılması gibi tedbirler kararlaştırabilmektedir.

4 — Ekonomik Müeyyideler :

Topluluk Roma Antlaşması'nın 113. maddesi uyarınca gerek ticari anlaşmazlık durumlarında kendisine karşı uygulanan bazı kısıtlayıcı tedbirlere karşı misilleme niteliğinde gerekse bazı siyasi amaçlı tedbirler niteliğinde ekonomik müeyyideler kararlaştırabilmektedir.

C — İhracatta Ortak Kurallar

Topluluğun ODTP'si büyük ölçüde Topluluğa üçüncü ülkelerden yapılan ithalatla ilgili olarak ortak bir mevzuatın izlenmesine yönelik olmakla beraber, dış ticaret politikasının bir bölümü olarak Topluluktan üçüncü ülkelere yapılan ihracatta geçerli ortak kurallar da oluşturulmaktadır. Bu alanda bugüne kadar kabul edilen mevzuat uyarınca, Topluluktan üçüncü ülkelere ihracatta miktar kısıtlamaları (Toplulukta belirli bir ürünün kıtlığının ortaya çıkması durumu hariç) kaldırılmış, bunun yanında üçüncü ülkelere yapılan ihracatta izlenen prosedürlerin ahenkleştirilmesi hususunda bir «Konsey Direktifi» yayınlanmıştır.

İthalatta ortak kurallar oluşturulması ile ilgili politikanın en önemli bölümünü, ihracat kredileri hususun-

da izlenen ortak kurallar oluşturmaktadır. Topluluğun da kabul ettiği OECD çerçevesinde imzalanan «İhracat Kredileri ve Kredi Garantileri Hususundaki Anlaşma» uyarınca, ihracat kredilerine uygulanan faiz oranları asgari bir oranla sınırlandırılmıştır. Bunun yanında sözkonusu anlaşma uyarınca gelişmekte olan ülkelere yapılan ihracatta, ihracat bedelinin % 25'i bağış şeklinde olmak üzere, kalan miktar için uygun şartlı krediler sağlanabilmektedir. Karma krediler olarak adlandırılan bu tür ihracat kredilerine uygulanacak faiz oranları ve bağış miktarının yeniden belirlenmesi hususunda Anlaşma'ya üye OECD ülkeleri arasında görüşmeler yapılmaktadır.

IV — Türkiye - AET Ortaklığında Dış Ticaret Politikasını İlgilendiren Düzenlemeler

Türkiye'nin ergeç Topluluğa tam üye olmasını amaçlayan Ankara Antlaşması çerçevesinde 1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile Türkiye - AET arasında bir gümrük birliği resmen kurulmuştur. Henüz uygulanma aşamasında olan gümrük birliği çerçevesinde dış ticaret politikası ile ilgili düzenlemeler şöyle belirlenmiştir :

• **Menşce Kuralları :** Katma Protokol uyarınca, sanayi ürünleri için geçerli kurallara göre, taraflar arasındaki ticarete serbest dolaşımdan yararlanacak malın; tamamen Türkiye veya Toplulukta üretilmesi; veya Toplulukta ithal işlemleri tamamlanarak gerekli gümrük vergileri ve eş etkili tedbirlerin ödenmesi, böylece millileştirilmiş mal statüsünü kazanması; veya millileştirilmiş malın üretimde kullanılmasıyla kısmen veya ta-

mamen Türkiye veya Toplulukta elde edilmesi gerekmektedir.

Katma Protokol uyarınca tarım ürünlerinde AET'nin Türkiye'ye tanıdığı tavizlerin yalnızca Türkiye menşeli ürünlere uygulanması öngörülmüşken; daha sonra Ortaklık ilişkileri çerçevesinde yapılan bazı düzenlemeler sonucu, üçüncü ülkelerden ithal edilen katkı maddelerinin nihai tarım ürünlerinin işlenmesine, miktarının % 10'unu aşmayacak oranda girebilecekleri kararlaştırılmıştır.

• **Miktar Kısıtlamaları:** Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle Topluluk birkaç istisna dışında Türkiye'den ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirleri hemen kaldırmışken, Türkiye'nin Topluluktan ithal ettiği sanayi ürünlerine aynı uygulamayı geçiş dönemi içinde aşamalı olarak yapması öngörülmüştür. Uygulamada Topluluk, Türkiye'den ithal ettiği tekstil ve giyim ürünlerini özellikle 1982'den bu yana tek taraflı kotalarla ve 1 Ağustos 1986'dan itibaren geçerli olmak üzere de Türk ihracatçıların imzaladığı iradi ihracatı kısıtlama anlaşmaları ile kısıtlamaktadır. Buna karşın, Türkiye'de Topluluktan yaptığı sanayi ürünleri ithalatında liberasyonu aşamalı olarak artırma taahhüdünü AET yönünden konsolide edilmiş olarak yerine getirmektedir. Her iki taraf Katma Protokol'de yer alan genel koruma hükümü niteliğindeki 60. maddeye dayanarak bu kısıtlamaları yapmaktadır.

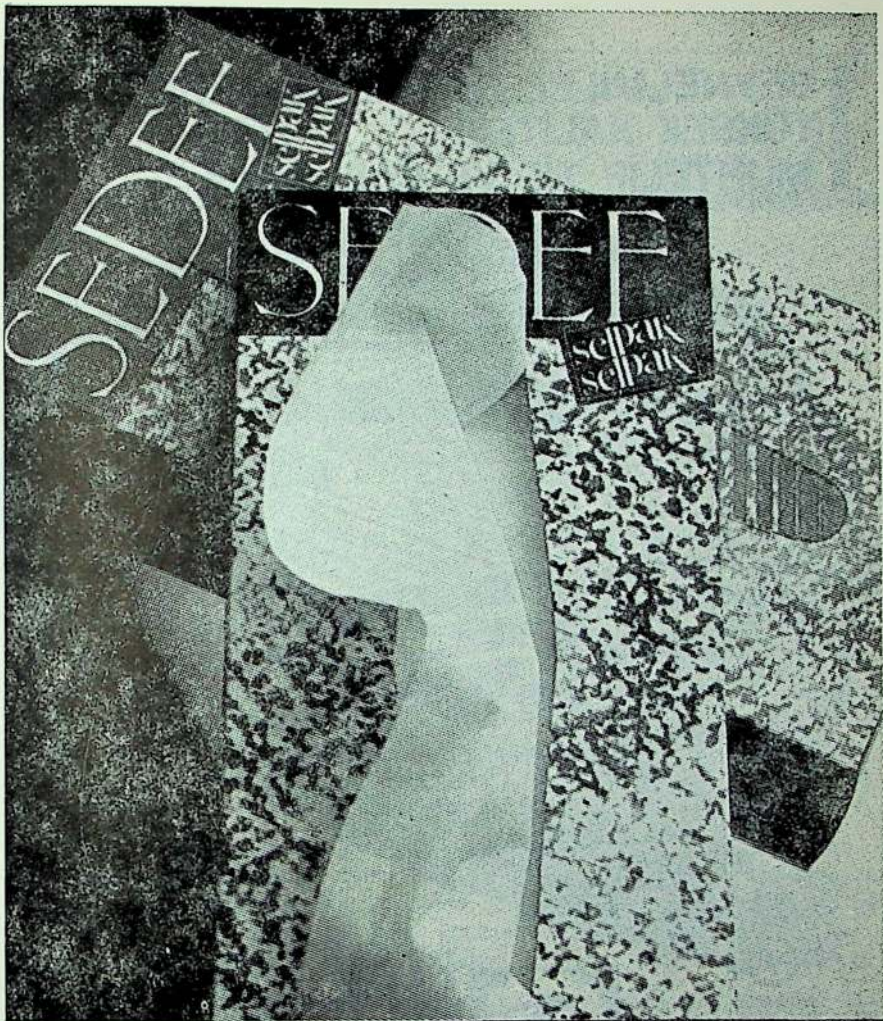
• **Anti-damping mevzuatı:** Katma Protokol uyarınca, Ortaklık Konseyi, her iki taraf arasındaki ilişkilerde dampingli uygulamalar olduğunu tespit etmesi durumunda, bu uygu-

lamalara yol açanlara uygulamalarını durdurmasını tavsiye edecektir. Ancak karşı tarafın dampingli uygulamasından zarar gören taraf, Ortaklık Konseyi'nin uygulamanın kendisine bildirilmesinden itibaren üç ay içinde bir karara varamaması, ya da Konsey'in tavsiyelerde bulunmasına rağmen dampingli uygulamanın devam etmesi halinde, Ortaklık Konseyi'ne haber verdikten sonra uygun gördüğü koruma tedbirlerini alabilmektedir. Buna ek olarak, dampingli uygulamadan zarar gören taraf, derhal harekete geçmeyi gerektiren durumlarda süresi üç ayı geçemeyecek geçici tedbirler alabilmektedir.

Bununla beraber, 1980'den sonra Türkiye - AET Ortaklığında meydana gelen damping vakalarında (Türkiye menşeli pamuk ipliği, ferro krom ve düz cam gibi) Topluluk üçüncü ülkelere uyguladığı mevzuata göre hareket etmiştir. Bu durum, Türkiye'nin Ortaklık Konseyi'ndeki % 50'lik oy hakkının sağlayacağı etki nedeniyle Topluluk için daha avantajlı olmuştur. Ortaklık Konseyi'nin uzun bir aradan sonra yeniden işlemeye başlamasıyla anti-damping uygulamalarında Ortaklık mevzuatının geçerli olması gerekmektedir.

V — SONUÇ

Topluluğun kuruluşundan bu yana kaydettiği aşamaya paralel olarak tamamlanan ODTP, Topluluğun uluslararası ticarette izlediği bütüncü bir politika haline gelmiştir. Uluslararası ticarette AET ve ABD'nin başını çektiği korumacı eğilim ve uygulamalar arttıkça, ODTP'nin de uygulamada daha fazla korumacı hükümler ihtiva ettiği ve bu yönde bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir.

NE İŞLER
GÖRÜR.
ŞAŞARSINIZ.

SEDEF

sepak
sepak

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

• muhtelif tip vinci • asansör • sondaj • havai nakliyat TELEFERİK-TELEGİJ-TELESKİ
• maden ihrac • dozer • skreyper • ekskavatör • deniz dökme • GERME • MANEVRA
• elektrik nakilleri topraklama • televizyon antenleri dökme HALATLARI
• yatak koltuk yaylarında • baskılast jant TELLERİNDE
• yüksek rezletanlı ÇELİK TELLER

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
DOÇ. DR. GÜLSEREN İZMİR

YENİ SATIN ALMA ANLAYIŞI (*)

A MERİKA ve Avrupa'daki pek çok şirketin kötü satın alma alışkanlıklarının milyonlarca dolarlık savurganlığa yol açtığı kanısında olan işletme fakülteleri, malzeme maliyetlerinde % 25'e varan düzeyde tasarruf sağlayabilecek bazı önerilerde bulunmaktadır.

Bir mamulü üretmek için şirketlerin satın aldığı çeşitli malzemelerin maliyeti, toplam üretim maliyetinin büyük bir kısmını, mesela % 80'ini oluşturabilir. Fakat yöneticiler genellikle satın almayı bir yığın sıkıcı katalog ve teklifi incelemeyi gerektiren sevimsiz bir iş olarak görürler. Satın alma departmanları genellikle şirketin ana stratejilerinden soyutlanmış biçimde, çoğu kez de satıcıları küçümseyen ve onları düşman gibi gören yöneticilerle çalışırlar.

Harvard Business School öğretim üyelerinden Roy Shapiro Amerikan, Batı Avrupa ve Japon otomobil sanayilerinin satın alma usullerini incelemiş ve ilginç sonuçlara varmıştır. Titizlikle ve doğru seçilmiş satıcı firmalarla yakın ilişkiler kuran şirketlerin kazançlı çıktıkları kanısındadır. Satıcı - alıcı arasında bir mücadele gibi görülen geleneksel satın alma anlayışını ise doğru bulmamaktadır.

Geleneksel satın alma anlayışında, şirketler her biriyle mesafeli ilişkiler sürdürülen bir yığın satıcıdan malzeme alımında bulunurlar. Satıcı firmalardan sık sık teklif istenip, siparişler fiyatı en düşük veren firmaya kaydırılır. Bu, fiyatları düşük tutar. Ancak Shapiro, bu durumda kalite ve teslimat güvenilir olmadığı için toplam imalat maliyetinin arttığını öne sürmektedir. Satıcı firmalar alıcıya karşı herhangi bir bağlılık veya sorumluluk hissetmemekte ve malzeme tedarikinde kesintiler olması riski artmaktadır. Ayrıca satıcı firmalar üreticinin mamullerinin geliştirilmesine, kalitelerinin iyileştirilmesine (vs.) katkıda bulunmak için de herhangi bir istek veya çaba göstermemektedirler.

Bu anlayışı, Japonya'nın en büyük otomobil imalatçısı Toyota ve diğer Japon şirketlerinin tavrı ile karşılaştırınca büyük farklılıklar göze çarpar. Burada,

(*) The Economist, 18-24 Ekim 1986.

satıcı-alıcı ilişkileri uzun vadeli karşılıklı dayanışma anlayışı üzerine kurulmuştur. Toyota az sayıda satıcı firma ile çalışmaktadır. Tasarım ve üretim departmanları yöneticileri ile bu firmalar arasında sıkı ilişkiler mevcuttur. Malzemeler ancak üretimde kullanılacakları anda fabrikaya gelir. Böylece fazla stok tutulmaz ve stok maliyetleri düşük olur.

Japonya'da satıcı firmalar genellikle küçüktür. Personele verilen ücretler büyük şirketlerin yaklaşık yarısı kadar, personelin yıllık çalışma süresi ise % 15 kadar daha fazladır. Yine de, büyük şirketlerle uzun vadeli bağlantıların getirdiği yüksek satış hacimlerinden ve «aile»nin bir parçası gibi muamele görmekten dolayı memnundurlar.

Amerika'nın en büyük otomobil imalatçısı General Motors da Toyota'yı örnek almıştır. Üretimine bilgisayar desteği ve kontrolü sağlamak üzere başlattığı 40 milyar dolarlık program çerçevesinde, belibaşlı tüm satıcı firmalarına da terminaller vererek onları kendi bilgisayar ağına dahil etmiştir. Sonuçta, satıcı firmalar üretim faaliyetlerini yakından izleyerek, parçaları ancak gerekli oldukları vakit General Motors fabrikasına teslim edeceklerdir. Bir yandan da gelecek yılların modellerinde kullanılacak yeni parçaların geliştirilmesinde katkıda bulunacaklardır.

Yine satıcı firmalara ailenin bir parçası gibi davranan Canon gibi Japon rakiplerin etkisiyle, ofis otomasyonu alanında faaliyet gösteren Amerikan şirketi Xerox, planlama çalışmalarında satıcı firmalarla ilişkilere ağırlık vermiş ve 1981'de 5000 olan satıcı firma sayısını bu yıl 300'e indirmiştir. Fotoğraf makinası imalatçısı Polaroid ise, satıcı firmalarının çalışma yöntemlerini izlemek üzere bir bilgisayar yazılımı geliştirmiş ve bu firmalara nasıl daha verimli çalışabilecekleri konusunda tavsiyelerde bulunarak 2 yıl içerisinde kendi satın alma maliyetlerini 27 milyon dolar aşağı çekmiştir.

Batı Avrupa şirketleri satın alma alışkanlıkları açısından kendi aralarında da farklılıklar göstermektedirler. Avrupa'da küçük satıcı firmalar nispeten daha azdır ve üreticilerin daha büyük bir kısmı kendi parçalarını da kendileri imal etmektedirler. Pek çok şirket, çeşitli satıcı firmalarla çalışarak maliyetlerini düşük tutacakları umuduyla, geleneksel satın alma yöntemlerini sürdürmektedirler. Diğer bazıları ise dikkatle seçilmiş bir iki satıcı firma ile çalışmaktadırlar. Mesela, malzeme ve parçalarının % 70'ini İsveç dışından temin eden Volvo, çok yakın ilişkiler kurduğu satıcılarla çalışmaktadır. İngiltere'nin belibaşlı giyim ve gıda maddeleri mağazaları zinciri Marks and Spencer ise kendisi hiçbir şey üretmeyip, tüm mamullerini güvendiği satıcı firmalardan almaktadır. Şirketin uyandırdığı kalite ve ucuzluk imajında satıcı firmalarla sürdürülen yakın işbirliğinin katkısı şüphesiz ki büyüktür.

◆ Geleceği hiç düşünmem. Kendi-
diliğinden gelir.

A. Einstein

◆ Durmasını bilin; yoksa değerli
hiçbir şey size yetişemez.

Dorothy Ballard

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Revizyon ve Zamlar Dönemi

EYLÜL 1986'da yapılan ara seçimleri sonuçları, iktidarda bulunan Anavatan Partisi'nin umduğunu vermemiş, bunun üzerinde gerek hükümette gerek ANAP yönetiminde revizyonlar yapılmıştır. Bu revizyonun daha güçlü ve etkin bir hükümetin göreve getirilerek, iktidarın kamuoyunun taleplerine daha iyi cevap verebilmesi ve seçim sonuçlarından dolayı kusurluların cezalandırılması amacıyla yapıldığı söylenebilir.

Revizyonun diğer önemli bir yönü ise, ekonomik politika ile ilgilidir. Özal Hükümeti'nin ilk yıllarında görülen bazı liberalizasyon uygulamalarının Türk ekonomisinin temel sorunlarının düzeltilmesine yetmediği artık açıkça ifade edilmektedir. Örneğin, Business International tarafından 23-24 Ekim 1986 günlerinde İstanbul'da düzenlenen toplantı sırasında belirtilen yüksek oranlı enflasyonun devamı ve dış borçların yüksekliği, dışarıdan görülen olumsuz durumlardır.

Ülke içinde bilinen diğer başlıca sorunlar ise; istihdam konusu, tarıma gereken önemin verilmemesi, döviz sıkıntısı, ihracatın giderek gerilemesi, sabit ve dar gelirliilere (memur, işçi ve emeklilerine) yeterli ücret ödenmemesi olarak sayılabilir.

Bu olumsuz durumların ekonomik politikada revizyon yapılması zorunluluğunu getirdiği görülmektedir. Hükümet 1987 yılı program hedeflerini yeniden gözden geçirmekte; politika değişikliği çalışmaları, ihracatın teşviki, dış borçların dikkatle izlenmesi, enflasyonu yavaşlatan tedbirlerin disiplinli şekilde uygulanması, döviz darboğazının giderilmesi gibi önerileri incelemeye devam etmektedir. Ancak, bu önerilerin sorunları derinliğine çözmeye yeterli olamayacağı, bu konular ile ilgili çalışmaların geliştirilmesinin zorunlu olduğu görüşündeyiz.

Geçtiğimiz dönemin ortaya çıkardığı diğer önemli bir konu da, Kamu İktisadi Kuruluşları'nın ekonomide gittikçe artan önemidir. Bu kuruluşların serbestçe fiyat artırmaları yanında, gerek ekonomik cesametleri gerek tekeli yapıları, özel sanayi kuruluşları karşısındaki önemlerini artırmaktadır. Bu durumda KİT'lerin özelleştirilmesi politikası yine de teşvik edilecek midir, yoksa uygulamaya geçmede tereddüt içine mi girilecektir? Sonuç merakla beklenmektedir.

Piyasadaki nakit sıkıntısı devam etmektedir. Aşağıda açıklanacağı gibi, 1986 Ekim ayında çok sayıda ve yüksek oranlı zamların yapılacağı, 28 Eylül 1986

ara seçimlerinden önce bilindiği için, nakit sıkıntısı ile fiyat artışlarının el ele gitmesinin normal karşılanması gerekir.

Piyasalarla ilgili diğer önemli bir durum; özellikle tekstil sanayiinde görülen sıkıntılar, bunların sonucu olan dolandırıcılıklar, büyük para vurgunları ve iflasın eşiğine gelen büyük firmalarla ilgilidir. Piyasadaki nakit sıkıntısı, ihracatın yavaşlaması ve genel olarak satın alma gücünün azalması, ülkemizin bu güçlü endüstri kesimini de şiddetle etkilemektedir.

Geçtiğimiz dönemin genel manzarasını kısaca belirledikten sonra, ayın başlıca ekonomik olayları ve bu crada özellikle zamlar hakkında bazı açıklamalarda bulunabiliriz.

1987 YILI PROGRAMI'NA DAİR KARAR YAYINLANDI

Ekonomik politikanın revizyon girişiminin önemli bir göstergesi ve bölümü olan Beş Yıllık Kalkınma Planları ile ilgili olarak V inci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın 1987 Yılı Programı ile bu programın uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine dair Karar, 15 Ekim 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. 1.1.1987 tarihinde yürürlüğe girecek olan bu Bakanlar Kurulu Kararı, «Yatırımların ve Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Teşviki ve Yönlendirilmesine Ait Esasları» da yeniden düzenlemiştir. Karara ilişkin olarak, teşvik edilmeyen üretim ve yatırım konuları da bir liste halinde verilmiştir.

BANKALARLA İLGİLİ KARARLAR

• Tasarruf Mevduatı Sigorta Ediliyor :

9 Ekim 1986 tarihli mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, bankalardaki tasarruf mevduatının «Tasarruf Mevduatı Sigortası» kapsamına alınması kararlaştırılmıştır. Bu karara göre, bir bankada bir kişiye ait tasarruf mevduatının 6 milyon liralık kısmı sigorta kapsamına alınmıştır. Bu miktarın 3 milyon lirasının % 100'ü, geri kalan bölümünün ise % 60'ı sigorta edilecektir. Prim oranı binde 1'dir.

• Mevduat Faiz Oranları Yeniden Düzenlendi

7 Haziran 1986 tarihinden beri uygulanmakta olan mevduat faiz oranları, T.C. Merkez Bankası Tebliği ile yeniden bazı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Yeni düzenleme ile mevduat faiz oranları genelde 4 puan düşürülmüştür. 1 ay vadeli mevduatta ise faiz oranının 1 puan düşürülmesi ile yetinilmiştir. Yeni faiz oranlarının uygulanmasına 30 Ekim 1986 tarihinden itibaren başlanmıştır. Eski ve yeni faiz oranları şöyledir :

	Eski (%)	Yeni (%)
- Bir yıl vadeli mevduat	52	48
- 6 ay vadeli mevduat	45	41
- 3 ay vadeli mevduat	40	36
- 1 ay vadeli mevduat	30	29

Öte yandan vadesiz mevduat faiz oranları bir anlamda serbest bırakılmıştır. Daha doğru deyişle, vadesiz mevduat faiz oranlarında yapılan yeni düzenleme ile

serbest faiz uygulamasına geçiş yolunda yeni bir adım atılmıştır. Buna göre; vadesiz mevduata genelde bir ay vadeli mevduatın 1/3'ü oranında faiz ödenecektir. Ancak banka ile tasarruf sahibi, vadesiz mevduata uygulanacak faiz oranının koşullarını karşılıklı görüşme ile saptayabileceklerdir. Örneğin; bankada vadesiz mevduatı olan bir müşteri, bir ay süreyle parasını çekmediği takdirde, banka kendisine bir ay vadeli mevduatın faiz oranının % 90'ı kadar faiz ödeyebilecektir. Aynı şekilde parasını 3 ay çekmemişse, banka müşterisine 3 ay vadeli tasarruf hesabının faizinin % 90'ı kadar faiz ödeyebilecektir.

Mevduat faiz oranlarındaki yeni düzenlemenin, yatırımcıların şikâyetlerine yol açan yüksek kredi faizlerini aşağıya çekmek amacıyla getirildiği anlaşılmaktadır. Ancak, ilgili çevrelerde, mevduat faiz oranlarındaki 4 puanlık düşmenin, kredi faizlerinin aşağı çekilmesinde etkili olamayacağı, bazı tasarruf sahiplerinin ise mevduatlarını bankalardan çekerek daha yüksek faiz getirisi olan Hazine bonosu ile Köprü ve Baraj gelir ortaklığı senetleri alımına yönelecekleri ifade edilmektedir.

DIŞ TİCARETLE İLGİLİ OLAYLAR

• İthalat Rejimi ile İlgili İki Önemli Karar :

Geçtiğimiz ay ithalat rejimi ile ilgili iki önemli karar alınmıştır. İthalatta uygulanan teminat hadlerini ve Fon'a tabi malların Fon miktarlarını yeniden düzenleyen Bakanlar Kurulu Kararı, 9 Ekim 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu karar ile % 3 olan teminat haddi % 7'ye yükselmiştir. 14 Temmuz 1986'dan itibaren alınmakta olan ek teminatlar uygulamasına son verilmiş, ayrıca sanayici ve ithalatçılardan farklı teminat oranları alınması uygulaması da kaldırılmıştır. Buna karşılık; bazı kamu kuruluşlarının yapacakları ithalat, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden yapılacak ithalat, İzmir Enternasyonal Fuarı yolu ile yapılacak ithalat ile bedeli döviz teminat hesabından karşılanan ithalat teminattan muaf tutulmuştur.

Öte yandan ithal edilecek bazı mallara parça, bakım ve servis garantisi şartı getirilmiştir. Ayrıca, sanayiın ihtiyacı olan malların gümrük resmi oranlarında indirim yapılmış; lüks olarak nitelenen bazı mallar ile yerli sanayiın ürettiği bazı malların ithalatında alınan Fon miktarları yükseltilmiştir. Bu kararın yerli sanayiın korunması amacına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

• Çimento İthalı :

İçinde bulunduğumuz yıl, inşaat piyasasındaki canlılık ile birlikte çimento talebi de artmıştır. Bu durum çimento karaborsasının oluşmasına yol açmıştır. Bunun üzerine çimento ithali yoluna gidilmiş, bu konuda bazı ülkeler ile bağlantılar yapılmıştır. Çimento ithalinin bir süre daha devam edeceği, bu bağlantılardan anlaşılmaktadır.

• Tekstil İhracatında Yeni Sorunlar :

Hayali ihracat nedeni de ileri sürülerek yapılan ihracat teşviklerinin gittikçe azaltılması, örneğin ihracatta Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu'ndan verilen % 2 primin 1 Kasım 1986'dan itibaren sıfıra indirilmesi, başlıca ithalatçı ülkelere kota uygulamaları; tekstil ihracatımızda önemli sorunlar yaratmıştır. Buna

ilave olarak, ihracatçı sermaye şirketlerinin özel üretim yaptırarak tekstil sanayicileriyle rekabet etmeleri, tekstil piyasasındaki sorunları daha da artırmıştır. Bu durum, bazı büyük tekstil sanayicilerini olumsuz yönde etkilemekte, tanınmış tekstil kuruluşlarının isimlerinin haciz ve ipotek olaylarına karışmasına yol açmaktadır. Bazı kuruluş sahiplerinin ise piyasayı dolandırarak yurt dışına kaçtıkları gazete haberlerinden öğrenilmektedir. Bu olumsuz gelişmelerden, tekstil sanayii kesiminin yeni olaylara gebe olduğu sonucuna varılmaktadır. Durum ilgililerce endişe ile izlenmektedir.

ZAM FURYASI

Dergimizin Ekim 1986 sayısında «kısa bir süre sonra beklendiğini söylediğimiz» KİT zamları gerçekleşmiştir. Bu arada özel sektör tarafından üretilen birçok maddenin fiyatlarına da yüklü zamların yapıldığı görülmektedir. Zamlarla ilgili başlıca gelişmeler şöylece açıklanabilir:

- Buzdolabı, çamaşır makinası ve fırın gibi beyaz eşya adı verilen ürünlerin fiyatlarına % 7 ile % 15 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır.
- Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları pencere camı fiyatlarına % 10 zam yapmıştır. Böylece 3 mm.'lik camın metrekaresi 3.500.— TL'den 3.850.— TL'ye yükseltilmiştir.
- Çimento fiyatları genelde % 5 artırılmıştır. 50 kg.'lık bir torbanın fiyatı 1.320.— TL'den 1.364 TL'ye çıkmıştır. Buna rağmen piyasada sıkıntı çekilmekte,

Türkiye Etibank'a Güveniyor Dünya Etibank'a Güveniyor

Etibank Anadolu toprağına gömülü kromu, bakırı, boksiti, çinkoyu ve daha nice madeni günişliğine çıkarıp, işleyerek dövize dönüştüren bankadır.

Dünyanın ve Türkiye'nin güvenilen bankası Etibank, 163 milyar sermayesi, deneyimli uzman personeliyle, tüm bankacılık ve dış ticaret işlemlerinizde sizin de "güveneceğiniz" güçlü bankadır.

ETİBANK

"güçlü kuruluş, güçlü bankacılık"
Sermayesi: 163 milyar

bu durumdan yararlanmak isteyenler, çimentoyu el altından torbası 2.000.— TL fiyatla satmaktadırlar.

• Diğer inşaat malzemesi fiyatlarında da değişik oranlarda artışlar görülmektedir. Bu arada kereste fiyatları % 15, demir fiyatları % 2 ile % 14 arasında, boya fiyatları % 10 ile % 13 arasında, sıhhi tesisat fiyatları % 6 ile % 8 arasında yükselmiştir.

• Türkiye Demir-Çelik İşletmeleri ürünlerine de değişik oranlarda zam yapılmıştır. Bazı ürünlerin eski ve yeni fiyatları «TL/Ton» olarak şöyledir :

	Eski Fiyat	Yeni Fiyat
Kütük Demir	160.000.—	182.000.—
İnşaat Demiri	192.000.—	215.000.—
Profil	215.000.—	240.000.—
Köşebent	200.000.—	224.000.—

• Sümerbank'ın perakende olarak satışa sunduğu 117 kalem maddeye % 16,5 ile % 24,5 arasında zamlar yapılmıştır.

• Et ve Balık Kurumu da et fiyatlarını % 6 ile % 9 arasında artırmıştır.

• Süt Endüstrisi Kurumu ürünleri % 10 ile % 30 arasında zam görmüştür. Buna göre; 1 şişe sütün fiyatı 110.— TL'den 130.— TL'ye, 250 gramlık tereyağının fiyatı 500.— TL'den 650.— TL'ye, 350 gramlık yoğurdun fiyatı ise 200.— TL'den 220.— TL'ye yükselmiş bulunmaktadır.

• Şekere yapılan zamlar % 16,2 ile % 21,1 arasında değişmektedir. Fabrika çıkışına göre eski ve yeni fiyatlar «TL/Kg.» olarak şöyledir :

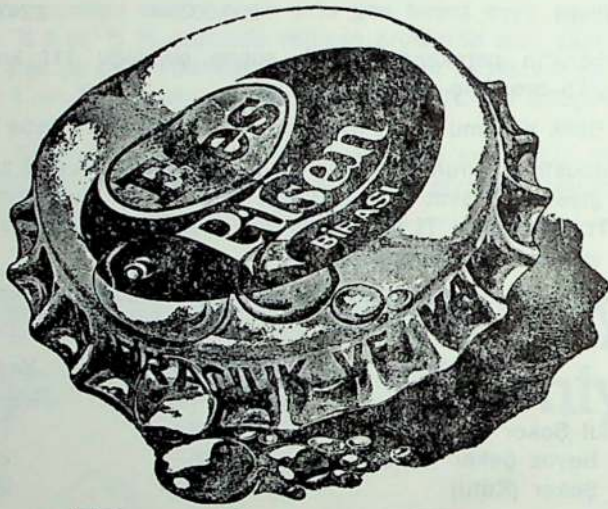
	Eski Fiyat	Yeni Fiyat
Kristal Şeker	190.—	230.—
Küp Beyaz Şeker (Torba)	245.—	295.—
Küp Şeker (Kutu)	250.—	300.—

• Petkim'in bazı ürünlerine % 5 ile % 10 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır. Bu ürünlerin eski ve yeni fiyatları «TL/Ton» olarak şöyledir :

	Eski Fiyat	Yeni Fiyat
Alçak Yoğunlukta Polietilen	535.900.—	590.810.—
Yüksek Yoğunlukta Polietilen	567.700.—	595.650.—

• Tekel ürünlerine ve Tekel'in sattığı ithal malı sigara ve içkilerin fiyatlarına ortalama % 45,4 oranında zam yapılmıştır.

• İstanbul'da Belediye otobüslerinin şehir içi taşıma ücretleri 26 Ekim 1986 tarihinden başlayarak 100.— TL'den 120.— TL'ye çıkarılmıştır. Mavi kart fiyatları da aynı oranda yükseltilmiştir. Zamlar özel halk otobüslerini de kapsamına almaktadır. Ancak, özel otobüs işletenler bu zamma karşı olduklarını ifade etmişlerdir.

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 29 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

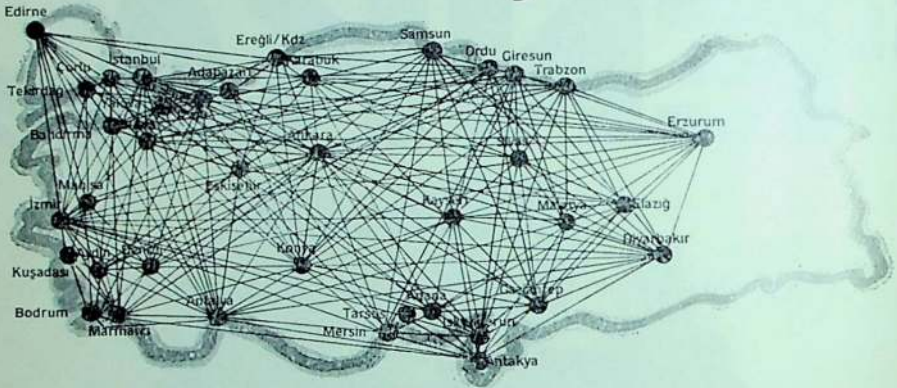

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY

Tel.: 172 25 40 (20 hat); Telex: 26 490 enas tr 26 139 pima tr.

İşte gelişme hızı: 41 merkez, 145 şube!
aralarındaki uzaklık yalnızca 3 saniye...

Bugün "Tele-İşlem" sistemine bağlanan Yapı Kredi merkezlerinin sayısı 41'e, şubeleri ise 154'e ulaşmıştır. Uzaklıkları ne olursa olsun, bu merkez ve şubelerle senet, çek, havale, para yatırma, para çekme gibi bütün bankacılık işlemleri 3 saniyede yapılabilmektedir.

YAPI KREDİ